

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

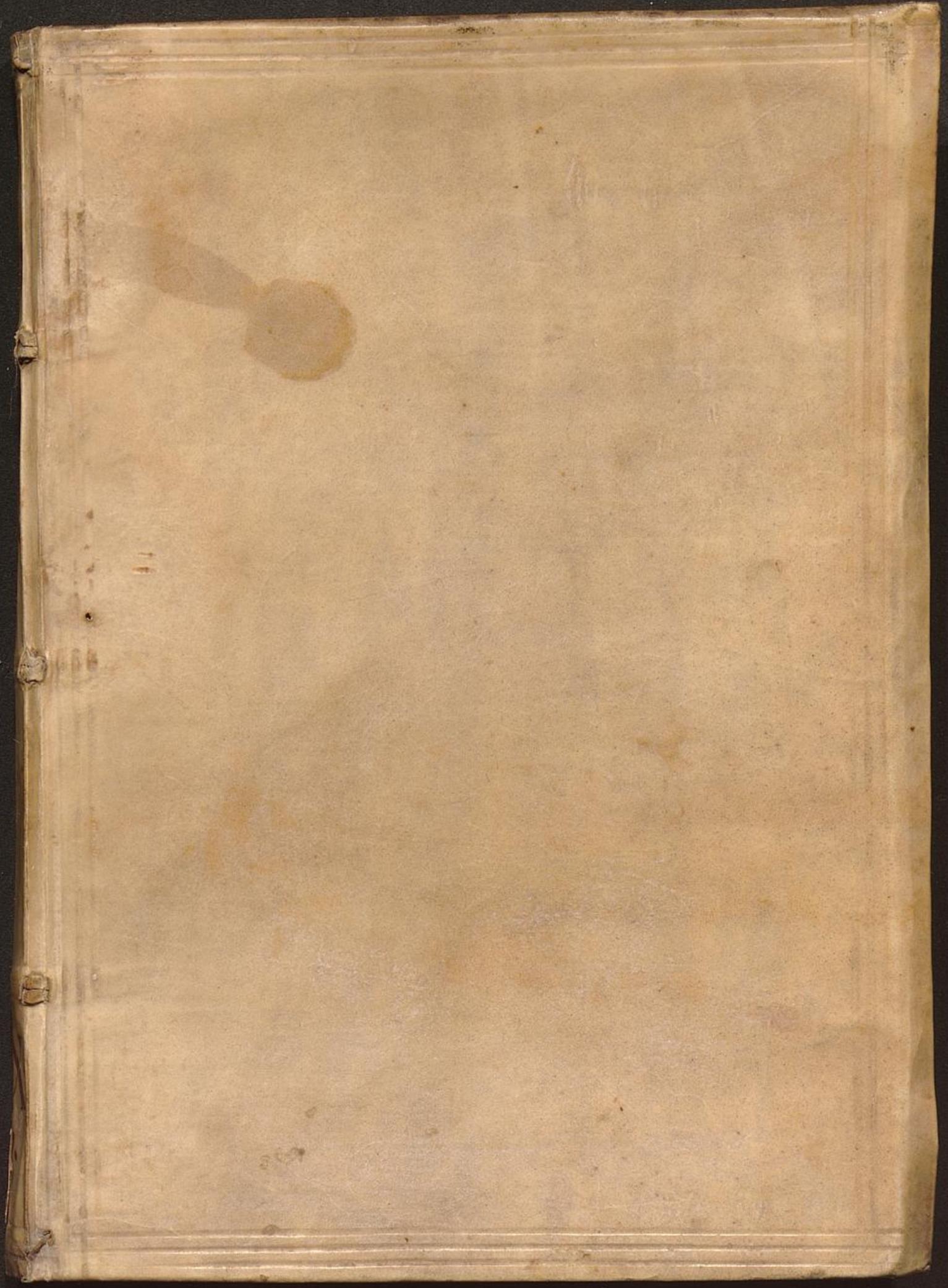
Universitätsbibliothek Paderborn

**Institutio vite sacerdotalis d[omi]ni Joannis tritemij
abbatis spanhemensis ordinis diui patris benedicti
mogu[n]tinensis dioces[is] ...**

Trithemius, Johannes

[Mainz], [nach 22.X. 1494]

urn:nbn:de:hbz:466:1-31315

J 374

J 374

IX
8

J. X
g

**Institutio vite sacerdotalis
dñi Joannis tritemij abbatis**

spanhemensis ordinis diui patris benedicti mogūn-
sis diocesis Ad nicolaum presbyterū mernicensē Tre-
uerensis diocesis.

*Societ. Jesu Paderborna /
Ex donatione M. D. Sebastiani Schulw. a. 1598.*

Bibl. Theodor. Paderb.

Handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page. The text is mirrored and difficult to decipher due to its orientation and fading.

Thomas ruscher de ganiūdia

sacrarū līaz, p̄fessor, in ecclesia magūciensi euāgelici verbi
indignus p̄dicatoz, benefamato et katholico sacerdoti ni
colao mernicensi **S**alutē p̄petuā. Ne ante illū a quo om̄e
datū oprimū et om̄e donū p̄fectū, in gratijs ferendis gelu
dus videar doctissime nicolae. **O**ccurrit in primis scrip̄
tura deuteronomij, xxx. **V**itā et mortē dedi ante faciē tuā.
Gratias habeo qz hodie huic etiā cōdonat, qui ei q̄ vera
est vita adheret. **E**t dico: qui meis nuper tēporibus inspi
rauit in faciē cuiusdā, spiraculū vite noue, pro quo gr̄as
omniū reddo creatori. **E**t tibi o pater laudate intelligen
tie tritemij, eo q̄ non solū tibi vitā elegisti: sed et meā
multozūqz ut viuāt, vitā instituis, tuo in tam florido insti
tutionū opusculo, qd̄ mox ad me vsqz latū esset. **N**ec alijs
locū adhibens, veluti vite spiraculū egens, mentis affectu
animiqz desiderio quousqz introspecerem. **S**ed qd̄ o lau
date intelligentie pater? **Q**uid p̄ hoc tuū institutionū tā
floridū opusculū in me tibi deditissimo effecens, quidue
hoc inter legēdū senserim: meos coetaneos nec latitare ve
lim? **N**am cū ad interiora ipius p̄cederem: ita in me flon
ruit: ut meas maderet genas. **O** frater mernicensis nico
lae orationi et charitati iunctissime, q̄s felix q̄s sancta pro
hoc florido fuit opusculo petitio tua. **O** christi sponse vir
atqz fili mernicensis nicolae et dei confessor, q̄s necessaria
in hoc que cōtinent opusculo potissime in his tempestuo
sis sunt nunc temporibus, vbi fides christiana noxijs cra
rozibus q̄ passim seminātur et pollulāt, laceratur et oppri
mitur. **N**ecessaria dico supra modū. **N**ā florida sacerdo
talis peregrinacōis abiecta institutione om̄ia vicia igno
miniaqz exurgūt. **S**cio nāqz maioz nostroz tradicōne
animā hominis intellectu rerūqz scientia veluti esca quan
dam nutrirī, recte eoz animos arbitroz qui nullis disci
plinis, nulla morū aut vite institucōne eruditi sūt, nihilqz
bonarū artū hauserūt, ieiunos et quasi famelicos esse, ple
nos tamen et illoz animos sed vicijs et nequicia **E**ya

2
nicolae scito. mihi meisq; psuasū velint coetaneis ad hoc
floridum nos ad integrū diuertere opusculū. Nam p hoc
nō solū criminis vitare penā. sed ⁊ laudacōnis possumus
gratiā obtinere. **H**uic em̄ qui animi odoratū non accom-
modat cito dabitur in ruinā. qua ppter hocipm̄ ante pri-
mā l̄raꝝ eius impressurā mihi fructuosum esse nō igno-
ras. **H**axime dū p laudate intelligentie patrem et dñm
dñm iohannē tritemij spanhemensis abbatē: non minu-
to sudore cōgessit cōpilauit atq; tradit. **Q**ui varia l̄rarū
gratia: multo q̄s ego sum abundantior est. qui vigil ingen-
io. paratus eloquio. flagrās studio. et vtilis paterfamī-
lias in domo dñi. **Q**ui florido eius opusculo sancte vite
institutionē ministrās: et me infirmū simul omnē imperi-
tū doctūq; clerū erudit ad cautelā. **Q**ue certe vite institu-
tio o frater si nobis deest. quis oro viuere nos iudicat?
Hec eya nicolae nobis si defuerit. digni non sumus. **I**n
hac nāq; ad plenum queq; nobis adeo subministrat: ut
absq; his vita dignus nemo est. **N**am si iuxta reuerendī
in dño patris nostri tritemij floridam institutionem. que
in manu est. nosipos quoad hic viuimus ad integrū sta-
tuerimus. salus nobis vera veraciterq; pmittitur: que et
nullis vnq; auferitur q̄ digni vita viuūt. **D**igni itaq; cūcti
ut habeantur taliter iuxta in hoc florido opusculo tradi-
ta vitā instituere necesse habent: qua non moriantur. sed
pperuo amplius viuāt. **Q**uod dignissime nicolae cōpre-
hendere ut possis **V**ale semp in eo qui vniuersa creauit.
et nos qui viribus nostris stare nō possumus sua mise-
ricordia conseruet **A**men. **D**ate in studio **M**aguncienti
Anno salutis nostre **M**illesimoquadringentesimonona-
gesimoquarto **V**ensis octobris. die vero eiusdē. xxi.

41
Quid post renouatā geratur amicitia: tibi cogitare pon-
tus licebit q̄s mibi loqui. Non est timor dei ante oculos
sacerdotis vinculis cōcubine ligati: de penis inferni pau-
uor nullus: nulla sacerdotalis cogitatio dignitatis: nūll-
la memoria publice honestatis. Adeo viciū hoc incōtinē-
tie in clero iā p̄ualuit: ut quasi ceperit esse licitū: qz publicū
cum est. Miseranda generis humani cōditio: qui aliorū
scelera debuerāt emendare: grauiora cōmittūt. Sedent
prohpudor in villis et vrbibus publice sacerdotes cōcu-
binarū suarū cōmixtione diffamati: quoz tantus hodie
inuenitur numerus: ut si presul aliq̄s in sola sua diocesta
les voluerit corrigere: sola multitudine victus. a p̄posito
terrereur. Si cuiusp̄iam ex talibus domū ingrederens.
offenderes aliquotiens sacerdotem suū infantulū fornicā-
tionis paterne testem brachijs baiulantē: et inter legen-
dum horas canonicas: plorantē cōsolari verbis et cantu-
bus. Uideres quoqz surgentē de lecto patrē infaustrū. na-
tum excipere genibus: osculisqz porrectis illum in dextro
genu locatū: in sinistro breuiariū. Inter orandū ridenti
infantulo arridet: ploranti blanditur: crebris tacentē ver-
bis affatur et nutibus. Interea blanda mater occurrit: de
manu patris dulce pignus codicem rapit: folia tractat.
lacerat. fluentibusqz ex ore saluis. genitoris p̄missu cōma-
culat. Nulla inter hec oranti deuotio: nulla verbis adhu-
betur intentio: sed om̄is sollicitudo in cōsolatione ploran-
tis cōsumitur. Cadūt verba ex ore orātis cōfusa: crebrisqz
infantuli osculis interrupta: adeo ut oratione completa.
vix se meminerit orasse. Interea nolam trahit edithuus:
ad sacrificandū altare componitur: a populo in ecclesia
hieros expectatur. Accurrit lotis manibus in locio pueri
sacerdos: vestes sacratas quāta potest festinacōne induit:
sacrificiū dei distracta mente consumit. Q cōscientia vbi
interim manes: vbi contempta iaces: Q tu miser qui dei
filū pollutis manibus cōtrectas: quousqz animā tuā vul-
neras. laceras. et interimis: Qua deniqz temeritate acce-
dis ad altare: corpore et animo pollutus: Nisi magna

Votū castitatis.

penitentia

meretrice
fanciura.

12

omnipotentis dei miseratio ad tempus tibi parceret: te in altari angeli puocati indignacione graui pcuterent. **U**bi est votū castitatis ppetue: qđ in manus episcopi (cum te ordinaret) promisiisti: **U**bi est sacerdocij tui assumpti reuerentia: **P**eccasti: quare nō agis penitentia? **Q**uouſq; longanimitatē dei contemnis? **A**n ignoras qđ patientia dei ad penitentia te adducit? **T**u autē secundū duriciam tuā et cor impenitens thesaurizas tibi iram in die ire: et iusti iudicij iesu christi. **P**uto quidē in futurū penitere cogitas: sed qđ sit proxima penitentie amputatrix mors minime pensas. **E**nī uero misericors deus qui ueniā penitentia promittit: differenti diem crastinū non spondit. **C**letricū autē quē femina cohabitans semel captiuū abduxerit: nunq; aut raro liberū nisi morte interueniente dimittit. **T**ranseo qđ multi concubinarū suarū dolis et maleficijs vsq; adeo plerūq; dementātur: ut se ab illarū turpissimō amore nequaq; possint excutere. **H**orret auditus fancinora meretricū: nec pudicie sinceritas audire patitur: qualia p sacerdotum concubinas quandoq; ppetrantur. **E**t katamento pulmentū dñis suis cōficiūt: et dum eos ad amorē suū cupiūt allucere: in colicam et insaniam conuertūt. **H**orrendis maleficijs et supstitionibus suis cōcupiscentijs sacerdotes implicant: donec exhaustis paulatim viribus: eos penitus inuitiles reddāt. **B**eatus homo quē deus a muliere mala et luxuriosa custodiuit. **N**ō est iniquitas sup malicia mulieris: que malis amoribus fructur. **Q**uicquid excogitat temptat: quicquid potest audet. **N**emo credit quibus studijs. vijs. et adinuencōnibus utitur: ut eū quē decipere cogitat: suis voluptatibus indissolubili vinculo prosternat. **A**d vota se dño suo coniungit: nō quia diligit: sed quia cupit. **C**oncubinarū etem turba. predam sequitur. non sacerdotē. **Q**uouſq; diues est omnibus abundat. latus dñi non deserit: si autē pane indigere ceperit: concubina ad aliū se cōuertit. **I**nterdū vero gnatorum intuitu. sacerdos et concubina vsq; adeo cōglutinati sunt: ut separari ab inuicem (nisi p mortē) nulla ratio

13

ne possint. Fieri etiā solet. ut prebendas suas nōnulli man-
linc dimittere q̄s concubinas. Quid primo p̄ceptorū tuo
contigerit: non ignoras. Is scuo meretricis illius amore
(quā nouisti) miserrime seductus. cū propter metū viri
cohabitare ei publice nō auderet: patriam. domū. cogna-
ros. ac que habebat beneficia cōtemnens. ut illa frui libe-
re posset: cū ea clam fugiens discessit. Et nemo quo abien-
rit: vsq; in hodiernū diem nouit. Scio quendā ex concu-
binarijs sacerdotem. quē cū pro suo peccato inter me et
ip̄m aliquādo increparem: ad hoc finaliter induct: ut cō-
tinentiā deinceps p̄petuam in manus meas vellet p̄mit-
tere. Cūq; vrgerem. ut mox concubinā eijceret: responde-
bat. Non possum. Quare inquā? Si eam inquit abijce-
rem: q̄s infantuloꝝ meoꝝ curam gereret: Habebat em̄
ex ea iam duos pueros. Pauper aiebat sum: pro merce
de locare illos non valco. Matrem itaq; donec infantuli
crescant nō eijciam: ne reus sanguinis fiam. Castus tan-
men ero cū casta: nec vlla deinceps cōmixtione illi socia-
bor. Et quid facies inquā. si prius q̄ isti creuerint: alij
in locū eorū surrexerint: Jurauit se id velle cauere ne fieret.
Non emendabis inquit culpā: nisi eieceris cōcubinā.
Difficile est assueta relinquere: et a pristinis vicijs (p̄sente
occasione) abstinere. Nemo serpentē fouebit in sinu ille-
sus. Abijt hō in domū suam: et domestica scelera. vsq; in
hūc diem nō deseruit. Cōsideraui opa dei: qm̄ quē ille de-
spexerit: nemo potest emēdare. Ideo difficile est sacerdotē
semel in fornicationē lapsū ad castitatē verā posse resur-
gere: ut ex om̄ibus vnū vix queas inuenire. Nam iuxta
scripturā. q̄ facit peccatū. seruus peccati est: et q̄ turpi amo-
ri semel subijct: vix vnq̄s ex toto liberat̄. Facilius em̄ for-
nicatio fugitur: q̄ emēdetur. Idcirco moneo te. et obtestor
ut cōsortia mulierū fugias: ne famā boni noīs pdas. Se-
mel q̄ p̄ infamatus de fornicacōne p̄sbyter: amissū nūq̄s
recupabit honorē. Sed et colloq̄a femiāꝝ deuita: crebras
in foro salutacōnes declina: q; p̄ leuia verba venis ad pessī-
ma facta. Multos em̄ decepti incauta femiāꝝ allocutio

colloquia
femina
vitata.

Omnī tempore vigilans esto: nec tibi in etīpī vnq̄s confis-
 dendū duxeris: q̄s diu in carne viuis. Complures enim in
 senectute lapsos agnouimus: qui sibi de victoria p̄terita
 securi videbātur. Nunq̄s etenim deest hominī temptatio:
 quousq̄ in hac vita cōuersatur. **S**i vero curā domesticā
 sine misterio famule agere nō vales: vetulā de tua cogna-
 tione probam assumito: de cuius cohabitacōne nulla in
 populo suspicio oriri possit. **V**erū tamen hoc ante omnia
 caueas: ne in famulā maritatā sumas. **Q**uō em̄ deus cō-
 iungit: homo nō separet. **N**on caret suspitione mali: con-
 habitatio vxoris viri alieni. **V**olo te quoad fieri potest:
 testimoniū bonū habere ab om̄ibus. **R**eddant te aliena
 pericula cautū: et vbi multos cecidisse cōspicis: ne incau-
 tus ambulare velis. **N**emento quot fortissimi sapientissi-
 miq̄ viri ab origine mūdi vsq̄ in hūc diem: p̄ mulierū cō-
 forcia perierūt. **A**dām prothoplastū femina deceptit: et eo
 supplantato nos om̄es interfecit. **A** principio conditi or-
 bis p̄ mulieres filij dei peccauerūt: et suis sceleribus ca-
 thacismū sup̄ vniuersum mundū induxerunt. **E**xeuntes
 quoq̄ de egypto filios israel: mulieres alilophilozū p̄stra-
 uerūt in deserto. **Q**uid istas recensemus: cū omniū homi-
 nū fortissimū sampson. vilis meretricula captū suis amori-
 bus. tradiderit in mortē et o p̄probriū? **N**emo de sua for-
 titudine p̄sumat: nemo de pristina castitate cōfidat: quon-
 niā sepe qui hodie fortiter stare cernitur: cras in profun-
 dum fornicacōnis cadere videtur. **S**apientissimus salo-
 mon. dolos mulierū cauere nō potuit: quis modo tutus
 erit? **C**adit gladio mulierū fortis et sapiens: et nos fragi-
 les insipientesq̄ de securitate presumimus? **D**icit em̄ qui
 cecidit. **M**elior est iniquitas viri: q̄s mulier benefaciens.
Lucius est cohabitare viro iniquo: q̄s femine bone.
Aduersarius em̄ castitatis diabolus. nunq̄s cessat casto
 viro insidias ponere: si materiā decipiendi poterit inuen-
 nire. **A**stutus cū sit. nouit ad tempus dissimulare: donec
 tandem in vna hora: omnē laborem et premiū transacte
 cōtinentie possit euertere. **I**ngerit se paulatim amātibus:

de diaboli astutia.

Johannis tritemij abbatis³

spanbemensis ordinis dñi patris benedicti. de vita sacer
dotū ad nicolaum mernicensem presbyterum tractatus
exordium sumit.

DEtis a me nicolae frater amatissime. et cre
bris epistolis instas: ut tibi formā in sacero
docio laudabiliter viuendi. stilo cōmendem.
Supra vires ingenij me laborare cōpellis:
morsibusq; emulorū lacerandū exponis: qui
me ex hoc p̄sumptuosum iudicabūt: q; viā
quā ip̄e necdū ambulare didici: tibi velim demonstrare.
Et quāq; se res ita habeat: malo tamē emulacōnis subire
iudiciū: q; charitatis in te mee ferre detrimentum. **T**anta
em̄ dilectione te semp colui: ut negare tibi qui p̄piā postu
lanti nunq; cōsueuerim. **C**upiens itaq; satisfacere p̄cibus
tuis. normā viuendi ex scriptis sanctorū tibi commendare
volui: non q; statui tuo proorsus ex omni pte sufficiat: sed
p̄ qualicūq; principio ad honestā cōuersationē te si velis
inducat. **I**n primis itaq; te moneo ex diffinicōne noīs: sta
tum pensare indite cōuersacōnis. **E**teim̄ dicimur clerici:
quorquot in sorte dñi sumus specialiter electi. **I**nterptes
mur itaq; vocabulū noīs: et intelligemus qualitātē p̄cea
pte honestatis. **C**leros etem̄ grece: sors interpretatur latin
ne. **A** cleros ergo clerici: in dñi sortem dicūtur electi. **S**i
nos igitur in dei sortem vocatos agnoscimus: cur adhuc
mūdo militamus? **A**d qd̄ in terra morientū hereditatē
querimus: qui deū se nobis pollicentē hereditatē expecta
mus? **I**n veteri nāq; testamento legimus dñm sacerdoti
bus et leuitis p̄cepisse: ne inter filios israel fratres suos ac
ciperent hereditatem: eo q; ip̄e hereditas esset eorū. **N**ūc
ergo si esse te clericū existimas: debes a ceteris hominibz
excellētia cōuersationis honestior incedere: et mūdi hui⁹
perituras diuicias minime amare. **Q**ui si animū tuū seculi
hereditati submiseris: extra sortē dñi. cū insipientibus col
loceris. **N**on enim dignabitur te dñs inter electos suos

A

redpere: si post aurum abiens. mundū decreueris amare.
Turpissima est in sacerdote christi auaricia: que seruū dei
 ministrū facit idolorum. **H**ec si animū tuū semel ceperit:
 nunq̄ sui cōpotem amplius dimittit. **N**emo enim potest
 duobus dñis dissentientibus seruire. **N**on potestis inquit
 deo seruire. et mānone. **N**ō poteris bonus esse clericus: si
 fueris auarus. **S**cio autē et longa experientia tecū cōuer
 sando didici. quoniā natura parcū te genuit: caue ne donū
 gratie ad fomenta cōuertas auaricie. **E**nī uero qui uolunt
 diuites fieri in hoc seculo: frequenter temptacōnes inci
 dūt diaboli. **O**portet autē ministrū dei segregatū esse a sol
 licitudine mūdi: quia nō potest ad deū ire mens libera: si
 terrenis curis fuerit implicata. **H**inc coronas raras por
 tamus in capite: quatenus abiectis supfluitatibus libere
 ad deū ascensum paremus in cogitatione. **C**rines namq̄
 capitis: supfluitates terrene designāt actionis. **E**t sicut ex
 supfluitate humoris crines capitis pueniūt: sic ex amore
 pecunie sollicitudines mūdi crescūt. **C**ū ergo crines capiti
 tis in modū corone abradimus: monemur ut misterio dei
 applicati. om̄es curas mūdi contemnamus. **S**icut autē
 caput ps est eminentior corporis: ita mens vis sup̄ma ra
 tionis. **I**dcirco autē coronā gestam⁹ in capite: ut terrenis
 curis absoluti. ad dei cōtemplationē liberius eleuemur in
 mente. **U**nde et nos claustrales qui monachi dicimur. co
 ronis amplissimis ornatī. crines pauiores in capite relin
 quimus: ut nos actiue uite mortuos in cōtemplatione cen
 lestiū vacare p̄ amplius ostendamus. **A**t tēde nūc diffini
 tionē nois: et cura cōdignis uite meritis forti respondere
 superni conditoris. **O**mni custodia serua cor tuū ne te in
 pfundū auaricie demergat cupiditas: ne libidinis ardor
 animū tuū cū peccatoribus in scenū luxurie detrahat: ne
 superbie fastus te ad inferos sine fine cruciandū secum tra
 hat. **C**auene p̄ huius mundi curas a sorte dei decidas:
 caue ne famā boni nominis perdas: caue ne in uia con
 temptoz dei p̄gas. **R**uinas multoz in circuitu sacerdo
 tum considera: et de tuo semper periculo simili formida.

Corona sam
 capiti m̄tr̄dos
 subig.

monachi

1.
2.
3.
4.
5.

and

Nusq̄ inter mortales securius viuatur: q̄ si periculū semp
timeatur. **U**nde scriptū est. **B**eatus homo q̄ semp est pau
uidus: qui autē mentis est dure: corruet in malū. **E**nūero
periculū qui timet. cauet: qui negligit. incidit. **O**portet min
istrū christi. sacerdotē dei. virū esse nō puerū: ut sciat et
intelligat quale onus susceperit: pro cuius admīstratione
in districto dei iudicio sit redditurus rationem. **S**it ergo
prudens. sobrius. castus ⁊ quietus: sit pudicus. benignus.
mansuetus: ut qui plebis indocte p̄ceptor cōstituitur: nullū
de sua cōuersatione contemptū patiat. **S**acerdotis est
interrogatū respondere de lege: vicia subditorū p̄ verba
sancte p̄dicationis cōstanter arguere: et nulla p̄ veritatis
amore aduersa formidare. **O**portet eū qui sacerdocio in
populo dei fungitur virū doctū esse in lege diuina: ut sciat
in tempore noua p̄ferre et vetera: ne inter canes mutos nō
valentes latrare. officij sui p̄dat dignitatē. **T**uum nūc est
o nicolae alioꝝ vicia sedula monitione arguere: et te vici
cū alienū exhibere: ne si viciosus crimina arguas: temet
ipm̄ damnandū reddas. **N**emo em̄ in alio cōfidenter pos
test reprehendere: q̄ se cōscientia teste meminerit cōmisisse.
Oportet ergo illū esse irrep̄hensibilem: qui alioꝝ peccata
seder iudicare: q̄ qui in se cōmittit q̄ in alijs arguit: non
emendat. sed p̄ueat. **S**ed multi hodie inter sacerdotes
hypocritis similes inueniūtur: qui delinquentibus in len
ioribus fratribz irascūtur: et sibi nolūt a quoq̄ indigna
ri. **M**isera humane fragilitatis cōditio: peccatorē peccan
tor cōdemnat: et disparem fert in pari crimine sententiā.
Ventiar si nō multotiens proximū suū de fornicatione
arguit adulter: pauca in alio vicia cōdemnat iudex in mul
tis viciosus: et ut suā prauitatē occultare valeat: omnū de
licta manifestat. **C**ontra quē a dño dicitur. **H**ypocrita:
eijce primū quē gestas trabē in oculo pp̄rio: et sic festucā
videas in alieno. **Q**uid furem rep̄hendit sacrilegus: vi
ciosum sceleratus cur arguit? **I**nfructuosa p̄sus omnis
erit correctio: quā vite cōmaculat equalis turpitudō. **U**t
igitur careas hypocritarum o p̄probrio: caue alterius cor
A liij

Vir huiusmodi
qui in se
committere videtur

Officiū sacerdotis =

doctus

Bona vultu in
reprehensa vicia.

Curry aliquando

hinc 6.

22. folio 27

rector in simili delinquere peccato. Nunquā fiet utilis cor-
rectio in subditis: dum is qui p̄est publicis submittit col-
la peccatis. Eniūvero ius correctionis amittitur: quando
correctoris cōuersatio subditoꝝ vicij inquinatur. Sacer-
docij vilescit auctoritas: si honestatē cōuersationis publi-
ca corrūpit iniquitas. Omnis igit̄ correctio in suo auctore
sumat exordium: et sic demū secūra procedat in publicū.
Suspendat correptionis ad tempus sententiā: quē in cri-
mine simili cōscientia p̄pria remordet. Corruptus iam est
ut plurimū status credentiū: et est sicut populus sic quoq̄
sacerdos: omnes auaricie student. a maiore vsq̄ ad infimū.
De genti peccatrici: que semp ad grauiora prolabit̄: dū
pari delicto noxios suos iudices intuetur. Ad tantā nūc
miseriā deuenit auctoritas ecclesiastica: ut sacerdotū ver-
ba iubeamur amplecti nō facta. Dicunt em̄ de semetip̄is
infelices p̄s byteri. inquinacōis sue testimoniū phibentes
Eruditionis nr̄e verba vos o christifideles attendite: ex-
empla cauet̄. O verba cōfusione sempiterna dignissima:
que quantū ex doctrina erudire populū dei debuerāt: tan-
tū ex operibus pueris scandalisunt. Indocti. rudes. iam
sine discretionē meriti ad sacerdotiū veniūt: qui moribus
suis pessimis christi oues infeliciter occidunt. Nulla iam
in ordinādis clericis vite sanctitas requirit̄: s̄ aꝝ eruditio
nulla postulatur: cōscientie puritas nō attenditur. Suffi-
cit apud eos. si currentē sortem possint cōstruere: si cuius
partis orōnis sit dñs respondere: si ita et non intelligere.
De nr̄e tempestatis ep̄is. qui secularibus negocijs intēti
ordinacōnes clericorū non cōsiderant: sed curā examinādi
imperis locant: q̄s districtā sunt subituri sententiā: qui
se rocius in ecclesia mali exhibent causam. Eniūvero cum
oporteat sacerdotē fideiū doctū esse et sanctū: qua teme-
ritate imperiti ad sacerdotiū veniūt: qui nec se nec alios
erudire possunt: Neq̄ em̄ sine doctrina bona in clerico
vita sufficit: neq̄ doctrina sine vita populū salubriter eru-
dit. Nam doctrina sine moribus doctorem perimit: vita
sine doctrina inutilem facit. Latratu siquidē canū et ban

art. 1.
vinty 3.

v. 2.

tulo pastoris: rabies luporum fuganda est. Pastor itaque
ecclesiasticus per vitam bonam omnibus suis exemplum iusticie
prebeat: per salutarem doctrinam mentes auditorum pascit: ne se
vnum sine altero faciat: vel se negligat vel gregis curam infru-
ctuose agat. **Deu** quod dicam de sacerdotibus nostris indoctis
et viciosis: auarissimis, luxuriosis et pessimis: **Pudet** me loqui:
et silere non valeo. **Prospice** tibi nicolae charissime ne imi-
tator eorum fias, qui contempnis codicibus scripturarum, lu-
dis et potationibus diem totum vacat: qui se mulierum comix-
tionibus maculat: qui prauis suis moribus, multos in len-
ge dei scandalisunt. **E**sto in populo dei honestatis exem-
plar: in omnibus quantum fieri potest te irreprehensibile exhibe-
as: ut omnem de te male suspicionis occasionem tollas.
Oportet enim testimonium haberi, etiam ab his qui foris sunt:
quia predicantis sermo facile contemnitur: cuius vita malis
suspicionibus in populo notatur. **T**e ipsum itaque bonorum
operum cultorem exhibeas: quatenus populum dei non minus
exemplo quam sermone informare queas. **Q**uod ut salubriter
possis proficere: consortia indisciplinatorum cura declinare: quia
vix sine reprehensione vivere sufficit: qui malorum consortia non
fugit. **D**icit enim scriptura. **C**um sancto sanctus eris: et cum
peruerso peruerteris. **E**t iterum. **Q**ui tangit picem, inquinabitur
ab ea. **U**nusquisque propositi sui delectatur habere consortes.
Si igitur bonus es: bonorum amicum consortium. **N**am si pedem
tuum a conuentu malignantium non prohibueris: subditorum de-
tractionibus omnino tempore subiacebis. **F**acile decipitur iuueni-
lis animus consortio peruersorum. **I**uuenis es, et in utraque par-
tem flexibilis: idcirco summa tibi diligentia inuigilandum
est: ne indisciplinatorum consortio depraueris. **N**ihil enim sic
iuuenum nocet: quemadmodum praua exempla seniorum.
Quanto vero iunior es, tanto tibi maiori sollicitudine cu-
randum est: ut vitam tuam in sinceritate timoris domini custodias
Scriptum est enim. **A**dolescens iuxta viam suam: etiam cum sen-
nerit non recedet ab ea. **Q**uod iuuenis didiceris: in sen-
nectute practicabis.

Matth. 5.

corinthios ma-
le in fugando

in uenit

De fugiendā cōsorcio mulierū.

E feminariū autē familiaritatem (que sacerdotibus dei perniciosissima est) quid dicam: cū decreta sanctorū patrū hanc illis districta satis prohibitione interdicant? **S**i tibi beatissimi patris hieronymi monita p̄scripsero: ilico exclamabis. Domū gubernare sine misterio famule nō valeo: cibos mihi metip̄i parare non sufficio: mūdare vestes sordidas nolo. **Q**uid inquis mihi p̄cepta hieronymi allegas: que non ligant nisi volentem? **Q**uis hieronymū legislatorem meū constituit? **S**acrosancta inquam ecclesia vniuersalis dicta illius a p̄probat: inter canones p̄cepta eius de hac materia lata locat: et tu contra tantā auctoritatē mutire p̄sumis? **S**ed dices. **L**egem hanc abrogauit consuetudo cōtraria: que p̄ iure ex multo tempore est habenda. **S**ed mentitur iniquitas sibi: et stulta cōsideratione in semetip̄a decipitur. **C**ōsuetudo bonis moribus cōtraria: nunquā legē aut tollere, aut constituere potest. **E**t quid tam contrariū honestati sacerdotali: quā adolescentularū contubernio delectari? **P**eriditatur castitas: vbi inter mulierculas sacerdotū transit societas. **P**rima em̄ et fortissima clericorū temptamentum: ex frequenti accessu mulierū proueniūt. **M**ultos prostrauit stulta p̄sumptio: qui manibus (ut ita dixerim) instrumenta victorie hostibus tradiderunt. **D**ifficillime vitatur periculū: si occasio non vitetur. **E**nīvero dum femina moratur cū clerico: solaq; residet cum solo: cibos comedenti preparat: lectulūq; dormienti componit: alloquitur. arripit: fomenta libidinis administrat. **Q**uantūlibet sancta sit femina: semp̄ clericus est timenda. **N**am sicut scintille de carbonibus prosiliūt: ita virus cōcupiscentie, ex mulierū assidua familiaritate diffundit. **I**anua diaboli, porta inferni, via iniquitatis, scorpionisq; dira percussio, et nociuū genus fallendi: viro casto familiaris est femina. **C**ū p̄imat stimulat: cū loquitur incendit: cū tangit vehementer

erunt. **N**ō damnamus sexū: sed castitatis denūciamus
periculū. Legimus sanctū augustinū tantopere fugisse fe-
minas: ut domū suā episcopalem nec sororē propriā in-
gredi pmitteret. **F**ouimus et nos complures sacerdotes
qui et domū et plebē sibi cōmissam sine ministerio famu-
le multis annis innocue gubernarūt. **N**eq; em̄ tibi diffi-
cile erit imitari: qđ alios conspicis actūisse. **C**ave itaq;
et cōsortio adolescentularū ne a propiās: cum etiā inter-
anus caste viuere difficile sit. **M**emento cū quo loquan-
ris in altari: et os diuinis ministerijs cōsecratum: ne effun-
das in oscula meretricū. **T**urpissimū est manibus sancte
unctionis oleo cōsecratis. quibus dei filius tenetur et ima-
molatur: tactibus pollutis contingere mulierem. **N**e den-
deris maculā glorie tue: et nomen tuū cunctis in oppro-
briū. **T**e cūcti in publico. te in agro rustici aratores et vi-
nitores quotidie fortiter lacerabūt: si cū feminis (maxime
iunioribz) iuuenis ipse habitare psumpseris. **E**ris in puer-
bium et derisū om̄i populo: si iuencularū domicilia fre-
quenter fueris ingressus. **C**ōtra hostē tuū inuisibile qđ la-
tus tuū semp insidiādo circūuolat om̄i tpe vigila: et iuxta
nasonem. maloz principijs obsta: quādo adhuc infirmio-
ra sunt temptamēta. **N**ā sicut videmus posteaq; clericus
semel corpus suū amplexibus meretricū exhibuerit: raro
vel nunq; ad pfectā emendationē redit. **O**m̄es em̄ qđ puer-
so amore vexantur: quanto diutius in sceno luxurie iacue-
rint: tāto difficilius ad sanitatē mentis reuertuntur. **F**igit
in corde hūano radices viciū fortiter inueteratū. **O** quot
hodie sacerdotes in dei ecclesia sūt. qui in pfundū luxurie
submersi. longanimitatē dei cōtemnūt: sicut scriptum est.
Impius cū venerit in pfunda maloz. contemnit. **D**ulci-
sunt nō dubiū inter clericos libidine sordidatos: qui cū a
pr̄ncipio sue promotionis caste viuere proposuerunt: et
negligenti sensuū custodia decepti. nūc sine omni timore
dei quasi licenter ex cōsuetudine meretricibus cōmiscen-
tur. **N**ihil peccati cōsuetudine deterius: qua fit ut cri-
mina grauissima. velut minima estimentur. **F**ortissimum

os
manus

707
Tobias

20
Tobias
Tobias

peccati vinculum: est consuetudo peccandi: que tempore
 crescit: et mora virtutum sumit incrementa. Optime igitur
 aduersus incendia carnis consuluit: qui in carmine dixit.
Principijs obsta. sero medicina paratur: dum mala per
 longas conaluerunt moras. Sed propera. nec te venturas
 differ in horas: qui non est hodie: cras minus aptus erit.
Non tardes conuerti ad dominum ait scriptura: nec differ
 ras de die in diem: quonia quanto penitentiam diutius distu
 leris: tanto minus aptus ad penitendum eris. **A**scende nunc
 mentis tue speculam. et vide stultorum insaniam sacerdotum:
 qui a vilibus concubini ducuntur captiui: ut non quecumque
 voluit illa faciant: sed que sibi a scortis percipiuntur. **V**ide
 res interea stolidum clericum assidere concubine sue. et aperto
 illam ore intuentem: et si arriserit ei ridet: si fuerit indigna
 ta blanditur ei: donec reconcilietur in gratiam. **C**aptiuus
 ducitur per feminam infelix sacerdos: et qui alios regere des
 buerat: ancille sue dominio superatur. **D**ominus quis crederet quam
 tos inter hec miser gemitus emittat: quotiens hoc durissi
 mum archidiaconi iugum abscere cogitet: quales in corde
 suo dolores portet. **I**nter dum denique tanta contra bestiam
 suam displicentia tangitur: ut eam a se repellere castro me
 ditetur. **I**nterea dat verba contumeliosa et recipit: demumque
 post verba venit ad verbera: percussit et repercutitur: ma
 ledicit et blasphematur. **O** stupendum spectaculum: caput sa
 cerdotis quod contingere non licet principi: manus meretra
 tricis. lacerant. percipiunt et contundunt. **D**emum post maledicta
 et verbera ad fletum se femina vertit: lacrymas diabolo
 infundente emittit: quousque tandem ad misericordiam cap
 tiuum infelicem reuocet: sibi que placabilem reddat. **C**ernen
 res nunc mutatum subito clericum: et lacrymis abre sue
 adeo commotum: ut qui iniuriam susceperat: prior veniam de
 precetur. **D**ensa dehinc apponitur: communium instaurat:
 verbis miscentur suspiria: nouarum commercia tractantur
 nuptiarum. **S**edet inter hec stolidus sacerdos de patientia
 et mansuetudine disputans: se in amicam deliquisse suspi
 rat: ad eius gratiam recuperandam totis viribus laborat.

Vide duo folia
 ante principium huius tractatus

Trinitas
 in diffinitione
 ca.

et sub specie charitatis christiane dulcia de virtutibus et
vicijs verba seminat: quousq; in laqueū criminis incau-
tos trahat. **J**am familiarius deinceps loqui incipiūt: se-
cretiora sua queq; alterutrū aperiūt: cōtingere se manibz
paulatim assuescūt. **D**emū p mutuos risus futura paran-
tur cōnubia: et dum ex cōsuetudine familiariter viuūt: in
foueam diaboli subito cadūt. **P**ostea vero q̄s semel in mu-
tuos reatus ceciderint: videntur sibi factū aliquantulum
abhorrere: sed a cepto non facile possunt recedere. **P**er-
gūt igitur via qua ceperant: et quāq; in principio cōscien-
tia scelus abhorreat: tamen ex cōsuetudine paulatim id
leuius portat. **E**t primū quidē cū quodā verecūdo timo-
re lasciuire incipiūt: sed deinceps praua cōsuetudine ob-
cecati, amplius non erubescūt. **V**enter interea secreti con-
scius incipit tumescere: et scelus qđ latuerat, in publicum
propalare. **N**ascitur postremo infantulus: ad breue tem-
pus pater et mater erubescūt: et statim ad cōsuetā crimina
reuertitur. **J**am vero deinceps om̄is verecūdia pcul-
abijcitur: conscientie oculus obcecatur: timor dei et infer-
ni a memoria penitus repellitur. **V**iuūt iā licenter in pec-
catis diabolico glutino cōiuncti: viuūt corā hominibus
diffamati: viuunt a deo alieni. **I**n desperationē mox crimi-
nen inueteratū vertitur: penitentie remedium deridetur:
longanimitas patientie dei contemnitur. **I**nterea sacera-
dos vsq; eo libidini seruus efficitur: ut sine concubina vi-
uere non sibi posse videatur. **P**otest quidē emendare pec-
catū sed rēnuīt: quia se vinculis luxurie inuolutū delecta-
biliter sentit: ppositum penitentie in futurū sibi pollicetur
assumere: vitā suā promittit emendare. **S**ed dum inter
tot crimina voluntatē penitendi procrastinat: et tempus
et posse pariter amittit. **H**inc fit ut sani sacerdotes cōcu-
binarij ad remedia penitentie salutaris raro veniant: quia
vitā suam adhuc diu prolongari sperant. **I**ntantū qui pe-
nōnulli diabolicis dementantur illebris: ut nihil aliud
q̄ carnalia cogitare valeant: nihil de futura retributione
curent. **P**lus diligūt sceleratam cōcubinā: q̄s felicitatem

penitentia

eternā. Quā putas hī penitentīā agunt in extremis : quādo non voluntate sed necessitate vrgentur : Qui omne tempus vite sue in luxuria consumpserūt : in extremis vite sue articulis verā penitentīā raro cōsequūtur. Nam etsi taliū fera penitentia (deo miserante) aliquādo vera sit : nō tamen sine grauissimis purgatorij tormentis . ad regnū celoz poterunt puenire. Deniq; si reuelationibus credendū est : maxima apud inferos clericorū multitudo . inestimabiles ppter viciū incōtinentie penas in eternū duraturas patitur. **V**ides quorsum incauta mulierū familiaritas clericum ptrahat : quē eternis cruciatibus inferni damnat : Principijs itaq; temptationū obsistendū est : qz luxuria nunq; melius vincitur : q̄ si p fugam declinetur. Nam si p cōsuetudinē te semel inuoluerit : nunq; sine speciali gratia dei liberū dimittit. **S**i nostris verbis adhibere fidem dubitas : exempla senoz legas. **S**ed non est opus in libris exempla querere : cū possis ad oculū documenta inuenire. **E**cce multos hodie senes sacerdotes nouimus : quoz esse vitā incontinentē scimus. **V**idemus in eis etatem senescere : et iuuentutis vicia minime cessare. **C**umq; ad vltimā senectutē veniūt : mores prauos non dimittūt : sed quales ab inicio semp fuerūt : tales quoq; ad mortem vadunt. **T**erneris inter eos sacerdotes iam decrepitos . a deo luxurie venenū imbibisse : ut cum pre senectute amplius opere lasciuire nequeant : cogitacōne . verbo . ac nutibus ad cōsueta inardescāt. **D**e qualibus p pphetā dñs dicit. **S**i ethiops potest mutare pellem suā . et pardus varietatem suā : et vos poteritis benefacere : cum didiceritis male. **C**essare autē in senibus seminarū potest concubitus : sed manet ut olim desiderū actionis. **Q**ualē te ligis senem esse desideras : talis nūc quoq; iuuenis viuas. **D**ifficile nāq; est senem mores suos corrigere : et in veteri mente noua cogitare. **E**nimvero senectus mores habet . non accipit. **Q**ui cum femina iuuenis lasciuir : senex insanit. **B**onum itaq; est homini cum portauerit iugum domini ab adolescentia sua : quoniam si malus in iuuentute quis

extitit: raro in senectute bonus erit.

De remedio cōtra luxuriam.

Qonsuere medici primū egrotis grauitatem morbi subtili disputacone ostendere: et tūc demū res mediij opem adhibere. **Cognita em̄ grauitate egritudinis: minus terret amaritudo pocōnis. Id ego ten cum facturus. primū quidem periculū feminee cohabitacōnis tibi multimoda demonstracione aperui: et quis sit finis huius morbi quantū licuit declarauī. Consequens igitur nūc est: ut de remedio cogitemus. Caro em̄ semp concupiscit aduersus spiritū: et nisi exercicio salubri refrenetur: et se et illum in profundū damnacōnis p̄cipitat. Hinc probe admonet poeta dicens. Ocia si tollas. perse re cupidinis arcus: cōtempteq; iacent: et sine luce faces. Sancta etem̄ scriptura phibet: quoniā in desiderijs est omnis ociosus. Oportet igitur eum qui vicium libidinis cupit extinguere: se in aliquo sancto opere iugiter exercere. Ociositas quippe inimica est anime. Hinc beatus hieronymus quendā admonet dicens. Semp aliquid boni facto: ut te diabolus inueniat occupatū. Optimū quippe remediū contra malas cogitacōnes: est operis sancti alicuius occupatio. Enimvero dum animus circa aliū quod bonū exercitiū delectabiliter intentus est: aliunde non cogitat. Non patebit accessus diabolo: si mens fuerit occupata in aliquo exercicio. Exemplū sūme in sancto dauid: qui occupatus bellicis rebus luxuriam domuit: ociosus in domo consistens adulterium commisit. Dum manus vacat ab opere: mens languet in cogitatione. Si ergo cupis libidinem vincere: ocium fuge. Quibus autem exercitijs tempus accōmodare debeas: paucis si placet accipito. Vane assuescas ante lucem de somno exurgere: et oracōnibus tam canonicis quā vortuis aliū quantulū vacare. Cūmq; pensum seruitutis tue orando deuote cōpleueris: lectionibus sacris deinceps vacabis:**

B ij

17.

Cap. iij.

*Ambrosii cap. 10 =
minus magna
multo est gra-
uiores tradit =
in 14.*

rom 7.

orin.

*in medijs ista
rogat laborans
ubi amantur*

visus et honest.

*Exemplū dauid
cap. ad lucem*

Exercitijs.

in eum.

2

donec te ad missam celebrandam ex officio vocatū inteli-
 ligis. Post missam oracōibus denuo vacandū est: et sa-
 cris meditacōibus q̄s deuotissime insistendū. Deinde ma-
 nibus laborandū: domus curanda negocia: et si qua p
 necessitate fuerint ordinanda: cū dei timore disponantur
Opus autē manuale sacerdotis est scribere: codices a se
 uel ab alijs descriptos impressosue ligare: ceterisq; hone-
 stis laboribus pro sua cōditione uel necessitate insistere.
Deniq; sumpto cibo laudes deo referende sunt: qui nos
 hic pascit in terris: iterūq; orandū ut post hanc vitā sine
 fine pascat in celis. **V**is rite completis: nō ilico ad fabu-
 las eundū est: sed sacris lris denuo vacandū. Deinde ma-
 nibus operandū erit vsq; ad vesperā: que vltra quartā ho-
 ram nō extendatur in opere manuali. **C**ū vero iam in-
 clinato die dormiendū est: prius ad deuotissimas oratio-
 nes recurratur. Quibus expletis: actū tuorū p diem ra-
 tionē constituas: et de negligenti cōuersatione tua te reū
 coram deo clamans. veniā et indulgentiam exostules.
Nam si teipm iudicaueris: a deo absolueris. **E**t nisi in
 timore dñi te constanter tenueris: cito subuertet domus
 cōscientie tue. **Q**d si in aliquo delicto poccupatus fueris:
 mox ad lamentū penitentie recurras: talēq; si fieri potest
 confessorē eligito: quē et scientia scripturarū idoneū com-
 probet: et cōuersatio cōmendet. **R**aro em̄ confitentibus
 viam salutis in veritate aperit: qui cōuersatione reprobā
 viuit. **Q**d si temptationes carnis inimico suggerente in
 animo sentire ceperis: noli eas p moram robozare: sed
 p oracōnes et sancta exercicia quantocius expellere. **L**u-
 bricus est serpens libidinis: et nisi in capite nō facile con-
 teritur. **D**um adhuc infirmus est aduersarius: facile supe-
 ratur. **N**ec te si viceris aliquādo securū existimes: qz non
 est cōpleta victoria: vbi quotidiana geritur pugna. **Q**uā-
 diu ergo potes subijci: nō credas te vicisse. **N**oli in tua for-
 titudine confidere: noli tibi victoriam arrogare: sed spem
 tuā in solius dei adiutorio scito consistere. **N**emo em̄ ca-
 stus viribus suis. **G**ratia enim dei adiuta: carnem vincit

3

4

5

6

diffini

8

Cōfessio

penitentia

confessor quilibet
eligendus 30.

collatione dicitur
Quoniam
Orationis
et exercitij.

Sunt a summo
ho dicitur.

Nonnulli
exorant

Tertio
rarius.
30.

confessio
aut foramen
potest

bona volūtas. **O**portet autē contra temptacōnes carnis
 sine intermissione orare. ad dñm et dicere. **C**onfige timo
 re tuo carnes meas: a iudicijs em̄ tuis timui. **N**oli amare
 delicias huius mūdi. quete cito euanesce. **E** facient: et ar
 dore libidinis facile incendunt. **I**n victu tuo caueatur sup
 fluitas: nec ciboz varietas a p̄p̄tū moueat sed fames.
Non a p̄p̄nātur incentiua libidinū: sed que corpus alāt.
 non incendāt. **V**inū in quo est luxuria: semp sit tibi suspen
 ctum: ne duplici ardore incendaris: potus videlicet ⁊ uis
 uentutis. **I**gnem luxurie fouet in gremio: qui assiduo uti
 tur vino. **V**erendoz noe denudatio: et incestus loth: te
 vinū semp timere admoneant. **E**brietas em̄ viui hoīs sei
 pultura est: que sensus destruit: rationē extinguit: mentē
 ligat: conscientiā vulnerat: sanitatē corporis minuit: ani
 mā occidit. **S**caturigo maloz ebrietas: carnē ad luxuriā
 excitat: pessimis cogitacōibus cor inquinat: in turpissi
 ma verba linguā laxat. **H**ieronymi sacratissimi verbū est
Repletus venter facile spumat in libidinē. **S**it igit viro
 casto moderata refectio: sit potus parcus et tenuis: sit ser
 mo pudicus. **C**ateat familiaritatē mulierū: sensus suos
 omni custodia dirigat: ne in foueā libidinis cadat. **N**ō
 tienscūq; cogitatio turpis mentē pulsare ceperit: memo
 riam dñice passionis subeat: cogitatū suū in vulnera iesu
 christi ponat. **S**criptū nāq; est. **B**eatus q̄ tenebit: et ali
 lidet paruulos suos ad perrā. **P**etra autē inquit ap̄lus
 erat christus. **R**ecordatio etenim dñice passionis. omniū
 temptacionū efficacissimū remedium est. **E**nūvero quem
 christi passio nō emollit: nulla exercitatio curabit. **D**ox
 ergo ut carnis libido spiritū o p̄pugnare ceperit: leuet ma
 nus suas ad celū cultoz castitatis ⁊ dicat. **D**ñe iesu christe
 amator casti consilij: tu scis vires meas ad resistendū exu
 guas: adiuua infirmitatē meā: p̄ amaram passionē tuā.
Credo in dño. quoniā si orans cū deuotione perstiterit:
 victoriam aduersus carnē facile impetrabit. **V**olo autem
 te frater amantissime nō solū facta: sed et verba turpia de
 dinare. **C**orrūpunt em̄ mores bonos colloquia praua.

B iij

libidinis mundi
 modum
 cibi
 vultus

potus

ebrietas

1. 2. 3.
4. 5. 6.

1.
2. 3.

vultus passionis
 vultus
 vultus
 vultus

oratio ad
 dñm

Verba turpia
 fuganda

vultus
 vultus

1. 2. 3.
4. 5. 6.

mozes las
ri in p...
1-2
3

Necq; illos imitari velis. q̄ turpiloquijs vacantes: castos
se corde existimāt. **E**x abundantia etenim cordis: os loquit̄
Flanus sermo: vani cordis indicū est. **Q**ualis vniūq; q̄
apud se lateat: prolatus sermo pbat. **S**ūt nōnulli. et qui
dem multi sacerdotes. qui lasciuis moribus suis sincerita
tem cōscientiarū violant: quanq; ad actū libidinis corpo
raliter nō accedāt. **S**edēt cū feminis loquentes turpia:
tactus prurientes cōmuscant et oscula: et inter hec se ca
stos esse gloriāntur. **E**t vbi manet sermo dñicus. qui vi
derit mulierē ad concupiscendū eam: iam mechatus est
eam in corde suo? **S**i viro casto mulierē videre ad cōcupi
piscendū non licet: quātominus impudice cōtingere. oscu
lari. et contrectare manibus. **D**icit nāq; ap̄lus. **A**b omni
specie mala abstinete vos: sicut decet sanctos. **A**n tibi nō
videtur mali species. inter hoies sedere castos: et iuuentu
larū osculis tactibusq; insanire? **D**entiar si nō vidi sacer
dotes et maioris dignitatis p̄latos totū in naubus diē
obscenis cōsumere tactibus et osculis feminarū: nullāq;
dignitatis sue reuerentiā habuisse. **I**nterne libidinis indi
cū est: dum verba quis turpia loqui consuevit. et iūgere
tactus. **I**nter hec ne castitas mentis illesa manebit? **T**u
autē nicolae charissime si dignū te deo ministrū exhibere
desideras: si libidinis durissimū ingū euadere optas: nō
solū a factis sed etiā a verbis turpibus. et mulierū te tactu
abstineas. **I**mpossibile est nō vulnerari mentē: dum oscu
lo et manu lascuiens contingis mulierem. **D**emento no
missima tua monet sapiens: et in eternum non peccabis.
Nihil em̄ adeo cohibet a peccato hominē: q̄ intentamē
moriam mortis.

colloquū
m̄ p̄ur it
o Julia

Mozes memorij
ofug.

De lectione et studio Scriptura rum. Cap. iiii.

Scio et expertus sum: q̄ efficacissimū contra
omnes temptationes remediū: est studium et
lectio scripturaz. et frequens oratio. Nam tao

lis vicioꝝ impugnationem extinguit. Dicit enim beatus
hieronimus. **A**ma scientiã scripturaz: et carnis vicia nõ
amabis. **S**ola em̄ scriptura est: que nobis celeste p̄mittit
in tribulacõne remediũ. **Q**uid de sup̄na patria scire uel
credere poterimus: si scripturas non haberemus? **D**icit
nãq; ap̄lus. **O**mnis scriptura diuinitus inspirata est: ut
p̄ patientiã et consolacionẽ scripturarũ spem habeamus.
Iccirco moneo te ut studiũ sanctarũ scripturaz assumas
in huius peregrinacõnis solacium: quomã si in lectione
earum fueris assiduus: facile mundũ contemnes cũ vni
uersis vanitatibus eius. **N**ihil em̄ sic mentẽ a sollicitudinẽ
vana ad sup̄na eleuat: nihil sic carnis incendia sedat:
quõ sedulitas sacre lectionis. **D**eniq; officio tuo studium
maxime congruit: dicente malachia. **L**abia sacerdotis
custodiũt scientiã: et legem requirent ex ore eius: quia nũ
cũs dñi exercituum est. **F**lam sicut paulo ante diximus.
oportet sacerdotẽ christi. doctũ esse lege diuina: ut sciat
et sit vnde proferat sermonem. **Q**ui em̄ suscepit animas re
gere. pro quibus summo iudici deo rationẽ redditurus
est: necesse habet multa legere et intelligere. **E**nũvero sicut
dicit magnus ille gregorius nazanzenus. et post eũ papa
romanus: ars artiũ est regimen animarũ. **Q**ui aut̄ nihil
in scripturis sanctis didicit: qd̄ alios docebit? **A**ut quã
in p̄dicando sacerdos vtilitatem auditoribus suis afferre
poterit: qui scripturas nescit? **U**e nunc temporibus non
stris: in quibus est sicut populus sic sacerdos. **S**tudiũ
scripturarũ sacerdotes nostri abijciũt: eruditionẽ negli
gunt: pro libris scripturarũ aũcs et canes erutiũt. **V**id
derint episcopi qui tales ideotas et inscios ad sacerdotiũ
dignitatem promouent: qui imperitis pastoribus curam
ouium christi cõmendant. **R**ecede de consorcio eorũ qui
scientiam abijciũt: qui lectionem scripturarũ negligunt:
qui studiũ cõtempnũt. **N**ihil aliud q̄s mũdanũ sapiũt: nihil
q̄s vanũ diligũt: nihil nisi carnale intelligũt. **C**uro subuer
tent te: si in conuentũ eorũ frequenter trãsiens. **S**edehit in
insidijs cũ potatoribz in tabernis: ludis et cõmessacõnibus

21
Machi dicitur
quod acquiritur

3
Similia scriptura
in vniuersis

4
Inuocatio
Inuocatio

5
1
2

6
Fragoribus
et turbas
p̄cedentes
virtus

vacant: nō est timor dei ante oculos eorū. **T**raſcūtur ſi q̄s
 coram eis loqui de ſcripturis ceperit: audire lectionē dei
 dignantur; ad fabulas autē cōuertuntur. **Q**uid tibi et illi
 ſ: Homine ſacerdotes ſunt: cōuerſatione aſini. **N**ihil
 penitus de ſcripturis intelligūt: diſcere contemnūt. **R**ō-
 mana lingua ſcribere uel loqui neſciūt: vix in vulgari ex-
 ponere euāgelia didicerūt. **Q**uātos errores fabulas et he-
 reſes in eccleſia p̄dicando populis enūciant: quis niſi ex-
 pertus credere poſſet? **P**ro libris ſibi liberos comparāt:
 p̄o ſtudio concubinas amāt. **I**ſti ſunt ceci duces cecorū
 qui populū dei ad iuſticiā non erudiūt: ſed potius ſedu-
 cūt. **Q**uot paupes chriſtiani in rure habitant: qui ob
 ignorantia ſuorū ſacerdotū quid chriſtiani deceat igno-
 rant? **I**nter hec nemo eſt qui animaduertat: nemo q̄ per-
 culū animarū doleat: nemo q̄ remediū a pponat. **O**mnes
 que terrena ſunt ſapiūt: omnes ſua querūt: omnes ad lu-
 cra currūt. **S**ed quid iſta ad nos? **U**nusquiſq̄ ſuo dño
 ſtat aut cadit. **E**t quāuis ad me non p̄tineat iſta corrigē-
 re: non poſſum tamen nō dolere: videns omne malum in
 eccleſia ex ignorantia ſacerdotū p̄cedere. **Q**uis em̄ nō do-
 leat illos mandata neſcire: q̄ conſtituti ſunt alios inſtruen-
 re? **E**cce nulla in ordinādis ſacerdotibus ſcientia queri-
 tur: non vocati accedere p̄mittūtur: nunq̄s vita ordinan-
 dorū (ut in primis oportuerat) diſcutitur. **P**ropterea po-
 pulus chriſtianus ſunibus peccatorū captiuus abducit:
 ardor charitatis extinguitur: concordia fraterne dilectio-
 nis violatur. **S**acerdotes noſtri mūdānis cupiditatibus
 effluūt: corrigere vicioſos nō p̄ſumūt: q̄ ſe deliquiſſe in
 maioribus agnoſcūt. **P**auci etem̄ ſunt q̄ moribz ſanctis
 in eccleſia nūc fulgeant: pauci ſcientiā ſcripturarū amāt:
 pauci cōmiſſum ſibi gregē verbo et exemplo debite infor-
 māt. **N**ec mirū ſi minores vacent a ſtudio ſcripturarū: cū
 inter p̄latos paucos inuenias qui veterū exemplis inhe-
 reāt. **E**ligūtur em̄ ut plurimū nō doctiores: ſed ad cōgre-
 gādas diuicias perituras auidiore. **C**odices ſcripturarū
 aut nullos habēt aut paucos: q̄ p̄pe q̄ odio ſciam p̄ſequūt.

4
 5.
 causa erroris
 2. 2. 2. 2.

admiratio

folio 5.
 27. 30. 31.

Elarhionij Pla-
 tonis ab hō.

1.
 2. 3.
 Sacerdos
 2. 3.
 2. 3.

Nota b.

Nihil adeo ecclesiasticā dignitatē minuit. et contempribi
 lem reddit: sicut ignorantia prelatorū. **C**um olim episcopi
 pi. abbates ac ceteri prelati et sacerdotes animū scriptu-
 ris intenderent: nō tā facilis criminibus et peccatis adiu-
 tus patebat. **A**mor etiam ac scientia scripturarū mūdū do-
 ceat cōtemnere: vicia fugere: virtutes sacratissimas ama-
 re. **Q**uamdiu populus israheliticus pmanfit in lege dñi:
 nulla preualuit contra eos potestas inimici. **A**t postquā
 legis scientiā abiecit: multis aduersitatibus subditus fuit
Dicitē scriptura. **Q**uoniā non habuerūt scientiā: peri-
 rierūt ppter suā insipientiā. **H**odie quoq; sacerdotes eccle-
 siarūq; rectores in magno numero sunt: sed pauci eorum
 scientiā legis et scripturarū aduertūt. **E**t quia sicut dñs p
 pphetam loquitur. sacerdotes noticiam legis abiecerūt:
 ppterea cōtempribiles in populo facti sunt. **C**lamāt quī-
 dem in tribulacōne ad dñm: sed nō exaudit eos: quoniā
 qui auertit aures suas ne audiat legē: oratio eius erit exen-
 crabilis. **N**on ergo mirentur sacerdotes q̄ eos cōtemnūt
 laici: quoniā ipsi spernunt mandata christi. **T**imeo autē
 vehementer: in breuī contra clerū grauiora futura. **S**ed
 de his hactenus. **T**u vero nō quid aliī faciant: sed quid
 tibi sit faciendū considera. **M**ulti enim ad sacerdotiū in
 ecclesia dei vocati sunt: pauci vero electi. **S**ūmopere igit̄
 curandū nobis est: ut qui in sortem dñi ascimur: etiā elin-
 gamur. **Q**uid prodest hic sacerdocio breuissimo tempore
 fungi: si separari cōtingat. a cōspectu dei? **N**ihil ergo me-
 lius q̄ in celestibus desiderū figere: sacre lectionis studio
 insistere: presentia p̄ dei amore spernere: futura cogitare
Hinc petrus in auroa dicit. **N**il homini melius. q̄ si di-
 uina legendo. figat ibi mentē: quo sibi vita venit. **L**egen-
 dis itaq; scripturis continuū studiū impendendū est: qz
 lectio alit mentē: et fomenta ministrat virtutibz. **U**t ergo
 precii tēporis nō amittas: sacras legito scripturas: scri-
 be libros. deuotis oracōnibus insta: suis tēporibus etiā
 manibus labora. **N**on erubescas discere quod ignoras:
 quia tūc alios poteris vtiliter instituire: si a doctioribus

*Ignorantia
noxa.*

*Ignorantia
noxa.*

*Adhuc in
notis
vobis*

*Stadium ordinis
et
etiam*

etiam

24
Sacerdos magister
29.

semper petas informari. Non te pudeat nomen subire discipuli: si pringere cupias ad honorem magisterij. Spiritus etenim sanctus qui docet hominem scientiam: humilitatis amator est. *Humilitas.* Quando sedes ad mensam ut cibum capias. prius sacris litteris insonandum memineris: quatenus dum caro pascitur: mens suo alimento minime defraudetur. In toletano quippe consilio ita legitur. Pro reuerentia dei et sacerdotum id uniuersa constituit synodus: ut quia solent crebro mensis ociose fabule interponi: et omni sacerdote tali conuiuio lectio diuinarum scripturarum misceatur. Per hoc enim et anime edificantur ad bonum: et fabule non de necessitate prohibentur. Verbum enim dei esca spiritus est: quia non in solo pane uiuit homo: sed in omni verbo quod procedit de ore dei. Maxima antiqui patres et sacerdotes diligentiam scripturis sanctis impenderunt: ut et mentem salubriter pascere: et posteritati ad eruditionem utilia prouiderent. Istorum uestigijs inhereamus: ut digni coram deo ministri inueniri mereamur.

De auaricia et cupiditate fugienda.

Cap. v.

Quamquam in principio sermonis nostri contra auariciam et cupiditatem disputauerimus: certa nihilominus ratione ducimur: ut etiam in hoc loco de hac ipsa re iterum eloquamur. Nunquam enim satis contra hoc uicium agitur: nisi cum funditus extirpatur. Sciens autem saluator noster quod difficile sit diuitem intrare in regnum dei: sequentibus se dixit. Nisi quis renunciauerit omnibus que possidet: non potest meus esse discipulus. Hinc psalmista nos admonet dicens. Diuitie si affluant: nolite cor apponere. Et apostolus dicit. Habentes uictum et amictum: his contenti simus. Quid amplius querimus: qui ministri dei sumus? Turpis est in sacerdote dei cupiditas: turpis auaricia: et auri continua fames damnabilis. Tu ergo frater amantissime si cupis in libertate spiritus uiuere: noli pecunias pe

Abbas
anaricia
hu

24
rituras querere: diuicias noli amare. **I**acta cogitatu tuu
in dño et ipse te enutriet: ipse esuriente te pascet: ipse custon
dier. **N**ec volo ut prudentia domestica penitus abijcias:
sed neq auaricia excedas. **R**adix omnium maloz cupiditas
est: q boiem non sinit deo in libertate spūs viuere: sed men
te sp torquet curis amaris: nec permittit eū aliū de q̄ de di
uicijs cogitare. **M**ediocritas autē res tutissima est: q nec
egestate p̄mittit: nec abundantia in supbia eleuat. **V**idem?
inter sacerdotes dei cultores idolorū: q pecunijs cōgre
dis sp inuigilat: q auaricie student: q de eterna vita nihil
aut parū cogitat. **V**iuūt tanq̄ nati sint ad questū: pieta
tem in paupes longe abijciūt: nihil aliud q̄ aurū querere
et inuenire concupiscūt. **V**ideres inter illos quosdā auan
ros et miseros diuites: quibz rerū tpaliū copia et abundā
tia maxima est: sed facultas vtendi acquisitis deest. **O**m̄n
ibus diebz quibz versant in terra misere viuūt: comedere
et bibere p̄ necessitate corpis nō p̄sumūt: augere ad acera
uū pecunie sp̄ aliqd cōcupiscūt. **L**ucris inuigilat: de anū
marū salute nihil penitus curant. **P**lus dolent de amisso
denario: q̄ si decē ex sibi cōmissis aie perirēt. **S**ed mirū
nō est si alienā negligat: q̄ ppria dānat. **Q**uisq̄ em̄ cor suū
auaricie et cupiditati semel submiserit: nūq̄ aut raro liber
erit. **S**emp ad maiora lucra pecuniaz estuat: ad augmen
tū auri sp̄ anhelat: tātoq̄ crescit habendi desideriu: quāto
cōtigerit creuisse nummū. **J**am deinceps vnū beneficium
quantūlibet pingue non sufficit: p̄ impetrandis etiā alijs
sacerdos auarus discurrit: p̄ phas nephasq̄ nanscisi lan
borat qd̄ improbe cōcupiscit. **C**urrit interea ad sedē apo
stolicā: peticōnis sue narrat causā: que si cū veritate discu
titur: falsa p̄tinus inuenitur. **P**rebendas deinde vnū bo
mo multas impetrat: curā ouū mercenarijs locat: lanā
et lac de ouibus recipit: sed gregē pascere cōtēnit. **U**e inq̄t
ppheta pastoribz: q̄ pascūt sementipos. **P**utāt se a noxa li
beros q̄ p̄ dispensationē sūmi pōtificis mltra beneficia obti
nēt: sed qd̄ requirāt ad iustā impetrationē nō p̄sant. **T**u
autē sta et noli trāsgredi terminos antiquos quos posuerūt

*Torouidanti
Cvnastr.*

*Bun. Fridr.
Churh. no =
r. na.*

patres tui: sed pone concupiscentie modum: ne cadas in peccatum. **U**no beneficio quod tibi pro mediocritate tui status sufficit te volo esse contentum: ne si plura sine iusta necessitate susceperis: grauius coram deo inde iudicaris. **N**oli multitudinem secus agentium in exemplum assumere: noli per latam viam peccantium incedere: si ad vitam voles puenire. **Q**ui altari deseruit de altario viuat: qui autem pascere oues negligit: lanam et lac ab eis qua temeritate requirit: **I**nfructa sunt ecclesiastica beneficia pro sustentatione eorum qui ea deseruiunt: non ad auariciam illorum qui sua querunt. **Q**ui onus portat et curam: dignus est recipere sustentationem. **Q**ui autem fugit onus sollicitudinis: non sine culpa percipit emolumentum lactis. **S**i ergo christi oues pascere renuis: lanam et lac ab eis minime quesieris. **N**on enim propter pastorem oues: sed propter oues pastor constitutus est. **N**ec cura animarum appetenda est ut habeantur alimenta: sed alimenta potius requirenda sunt: ut debita ouibus adhibeatur cura. **S**ed a multis nunc ordo peruertitur: qui planturas et beneficia idcirco appetunt ut in archa pecunias habeant: non ut animas pro dei amore pascant. **P**astor et idolum: quod misere decipis te metipsum. **C**uras tantum ut comedas: qui ut curare aias posses comedere debueras. **C**upiditas radix malorum omnium est: mater transgressionis. magistra nocendi: auriga malicie. inuentrix doli: seditiois origo. fouea scandali: promotrix mendacii. **S**acrilegia committit et furta: predas agit et incendia: bella gerit et homicidia. **D**enique sola cupiditas est que symoniace homines emere et vendere docuit: inique petit et recipit: iniuste negociatur. doli innititur: mendacio et periurio fouetur. **I**psa est que fidem frangit: dissoluit pactum: testimonium corrumpit. et violat iuramentum. **C**haritatem quoque inter deum et hominem extinguunt cupiditas: fraternam dilectionem interrumpit: concordiam turbat. infatuat consilium: equitatis peruertit iudicium: destruit unitatem. **S**i ergo te dignum deo ministrum exhibere desideras: hanc omnium malorum radicem de corde quatuoculus euellas. **B**reuis est omnis terra

si inueneris

Charitas est amor
inter deum et hominem
qui inueneris

renarū opum possessio: brevis vite mortalis actio: Instās
quotidie ad mortē humani generis processio. **C**ur ergo
moraris p̄ dei amore cōtemnere: que morte interceptus
cogeris in breui uel inuitus relinquere? Non em̄ habes
hic manentē ciuitatem: sed futurā inquirimus. **U**bi
thesaurus tuus est: ibi et cor tuū erit. **N**oli perituras mū
di diuicias querere: noli cor tuū auaricie uinculis obli
gare. **D**ecet em̄ sacerdotē christi esse discipulū: mitem. et
misericordem: qui aliena nō cupiat: sed in pauperes sua
largiter distribuat.

*de p̄cipuis
quib.*

De honesta conuersatione sa cerdotum exteriori.

Cap. vi.

Considera nūc qualem cōuersationem tuā de
beas instituire: qualēq; te oporteat uiuere: ut
om̄ipotenti deo cuius minister es. in toto cor
de ualeas placere. **Q**uantū uero ad internā conuersationē
p̄tinet: oportet ut mūdus et purus in cōscientia fulgeas:
qui corā dño ministras. **D**icit em̄ ad sacerdotes p̄pheta
dñi. **S**anctificamini: qui fertis uasa dñi. **E**t dñs dicit.
Lauamini. mūdi estote: auferite malū cogitationū uestra
rū ab oculis meis: quiescite puerse agere. **D**iscite beneface
re: dicit dñs om̄ipotens. **Q**uantū uero ad exteriorē ho
minē p̄tinet: aplus episcopū instruēs dicit. **O**portet ep̄m
irrephensibilem esse: sobriū. pudicū. benignū. ornatū mo
ribus: hospitem. docibilem. **Q**uicquid autē ep̄o in hoc
loco p̄cipitur: etiā ceteris p̄latis et presbyteris mādatur.
Et primū quidē cū dicit eū oportere esse irrephensibilē:
ab omnibus uicijs et diffamacōibus populi pronūciat
immunem. **U**ita quippe sacerdotis populo in exemplum
p̄ponitur: que lucerne cōparatur: ut quēadmodū lux lu
cet in tenebris: ita cōuersatio presbyteri fulgeat in turbis
Dicit em̄ in euāgelio dñs. **S**ic lux uestra corā hominibz
luceat: ut videant opa uestra bona: et glorificent patrem
uestrum qui est in celis. **T**ūc autem sacerdos digne deo

*Interiora dñi
p̄tinet*

*Exterioris dñi
p̄tinet*

*Vita dñi
p̄tinet*

mat. 5.

ambulat: quādo vitā suā bonis et sanctis operibus quos-
tidie exornat: et mēbra sua que sunt sup terrā pro christi
amore mortificat: **S**eruus nāq; dñi est: hocq; potissimū
ab eo exigitur: ut voluntatē dei verbis et factis operetur.
Nemo autē voluntatē dei pficit: nisi q̄ vicijs expulsis cor
suū habitaculū virtutū facit. **C**auē ne sponsam christi ecci-
lesiā p vite turpitudinē macules: cauē ne p malū exem-
plum aliquē scandalises: quia quotquot tuo vicio in pecc-
catū duxeris: p tot in supplicio cruciaberis. **R**arus videa-
ris in publico: in domo assuesce consistere: et lectionibus
vacare. **E**sto mente et corpe quietus: noli p vicos et vicia
nostrū domos discurrere: noli fabulis rusticorū interesse.
Dimitt em̄ p̄sentia famā: et parit in populo nimia sacer-
dotis familiaritas contemptū. **R**arus autem egressus in
publicū: magnā tibi in plebe reuerentiā maturitatis ex-
hibebit. **I**ta viue: ut tuo exemplo edificetur multi. **I**n me-
dio senorū pauca loquaris: q̄ loquacitas sepe rephēdi-
tur: vbi taciturnitas laudatur. **E**nīvero inter senes iuue-
nem audire decet. nō loqui. **N**ō appetas in sacerdotū col-
legio videri sapiens: ne corā eis velut insipiens cōfunda-
ris. **N**on sis verbosus et arrogans: responde cū humilita-
te et beniuolentia interrogatus: et ne fueris more rabulo-
rū dum loqueris in voce clamosus. **R**isum excussum nō di-
ligas: et ab omī leuitate inhonesta. te semp et vbiq; cōser-
ues. **I**nutiles sermones et vana verba deuita: sciens de
omī verbo ocioso qđ loquutus fueris: deo te rationē fore
redditurū. **S**it sermo tuus moderatus et parcus: longe
desit omne mendaciū: et ne frustra fiat iuramentū. **N**oli
tabernas cū rusticis ingredi: quia id tue non licet hono-
rati. **C**alde nāq; incongruū est: ut is qui peccatores dei
bet arguere: p suā p̄sentia peccatis se patronū velit exhib-
ere. **A** sanctis em̄ patribus ingressus tabernarum sacer-
dotibus interdicitur: nisi in itinere constituentur. **I**gnō-
miniosum est sacerdotē dei cum rusticis tabernā ingredi:
et os quod deo consecratum est: impuris loquutionibus
sedari. **F**acile predicantis sermo cōtemnitur: si inter rusti-

luc. 12
Luce 12. B. mod. d. h. g.
Abz. m. t. a. n. l. o. s.
E. n. i. m. u. s. p. a. t. e. r.
I. n. t. e. r. p. e. t. u. s.

inuitus sermo
taberna in
p. r. u. b. i. c. i. s.
I. n. t. e. r. p. e. t. u. s.
27.

orig. abusio

Enta.

Sordidat
luc. 16.

32.

32.

29
cos familiariter effundatur. **I**ncipient te ex consuetudine
familiaritatis contemnere: et quasi ex suis vnū estimare.
Nulla enim reuerentia maioribus impenditur: si inter sub-
ditos eorum vita angustetur. **O**portet eum qui presidet
quadā reuerentia maturitatis omnes excellere: et nimiam
subditorum familiaritatem sapienter declinare. **E**nimvero
auctoritatis preminentia frangitur: dum subiectoꝝ acti-
bus indiscrete cōmiscetur. **N**ulli detrahas: nec aduersus
aliquem scandalū sumas. **T**urpe est sacerdoti linguā suā
detractione polluere: que in altari constituta est. pro omni-
bus orare. **N**eq; aurem prebeas detractoribus: quia det-
ractor et libens auditor: pari cōdenatione digni sunt.
Alter enim diabolum portat in lingua: alter in aure.
Discat qui huiusmodi est. non facile detrahere: cum te vi-
derit inuitum audire. **N**ō sis citatus in lingua: et in con-
sorcio detractorū ne steteris: quia omnipotenti deo odia-
biles sunt. **S**epti aures tuas spinis: ne audias verba det-
ractorum. **N**ullum ex ore tuo mendacium prodeat: ser-
mo turpis ex te nō procedat: sed esto custos lingue tue:
ne offendas in sermone. **N**ō sis accidiosus et piger: neq;
somnia et inercie deditus: sed in seruire sancti spiritus in-
giter accensus. **F**rugalitatem hospitalitatis nō negligas:
pauperibus et peregrinis qua potes sedulitate misericor-
diter occurras: sciens hoc sacerdotis esse proprium: ut
curam gerat egenorum. **A**urum habeto non ut serues:
sed ut in elemosinam pauperum eroges. **L**audent te pau-
perum esurientium viscera: non diuitū ructuantū conuiu-
ia. **S**it mensa tua cū pauperibus et egenis: qz in tali-
bus christus suscipitur: et curia celestis honorat. **C**ōui-
uia diuitū superboꝝ. maxime potentū deuita: in quibus
de animarū salute nihil agitur: de spiritali cōuersatio-
ne nihil penitus tractatur. **V**estitus tuus sit honestus.
non preciosus. **I**n faciendis elemosynis noli ab homini-
bus gloriam querere: sed a solo deo laudem et mercedem
expectare. **E**sto pater pauperum: et tutor orphanorum.

Lij

Intratio

lingue abusus.

mandatū

voluntaria

opera misericordie

Quinta diuina
volutaria.
24. 33.

V. A. h. f.

18. 32. 2
Conuersio omnia
torij.
de peccatis abfor
na da
munda
18. 32. 2

Quo dicitur
horre.

Contra famularij
2 familia p
bz.

Imperitiam
nonatorum
ho.

30
Inconsolatus a te paup nullus abscedat. **N**o sis pculloz
neqz rixosus in populo: nemine iniuriose ledas: sed omni
bus quantu puales benefacto: etiā inimicis. **A**e peccato
res unqz lactaueris: sed increpa tanqz auctoritatē a deo
cōsequutus. **N**o sis pculloz cōscientiarū plebis tibi com
misse: neqz verbū dei indiscrete proferas: sed cū moderat
mine pietatis. **P**enitentibus esto misericors: et calamū
quassatū noli cōterere: sciens qz infirmoz curā susceperis
nō fortū. **D**elus est em penitenti cū pietate ad purgato
riū mittere: qz austeritate cōfessoris desperantē ad infer
nū destinare. **H**oras tuas canonicas cū reuerentia et deu
otione cōstitutis ab ecclesia temporibus orare nō negli
gis. **H**oras quoqz beate marie semp virginis. viglias de
functorū. cum ceteris ex ordine sacerdotali debitis: legere
nō obmittas. **D**omus tue curā habe cū timore dei: fami
liā si habueris modestiā et honestatē seruare verbo psua
de et exemplo. **E**niūero sacerdotis opinionē ledit in ple
be: quando de domesticis eius male loquitur populus.
Sermo tuus testimonio roborat scripturarū: qz quicqd
pter scripturas sanctas pceptur: eadē facilitate cōtemni
tur qua pbatur. **H**olo te mutari eos q sine eruditione in
ecclesia pdicant: qui fabulas et somnuoz fantasmata cre
bro allegant: et misteria diuinarū scripturarū ignorant.
Rabuli garruliqz sacerdotes. sine ratione loquentes. pop
ulū nō edificant: sed vanis sermonibus ac fabulis eson
pianis in admirationē sui trahere laborāt. **S**ulta em et
dannabilis abusio est: obmissis scripturis et euangelio:
populū christianū. esopi fabulas docere. et gesta conficta
romanoz. **N**ec mireris si populus imperitus ista liben
tius audit qz scripturas: cū hoc legas pdixisse apostolū.
Erit inquit tempus cū sanā doctrinā nō sustinebūt: sed
ad sua desideria coaceruabunt sibi magistros prurientes
auribus: et a veritate quidē auditū auertent: ad fabulas
autē cōuertentur. **H**inc hieronymus ait. **U**oluerē verba
et celeritate dicendi apud imperitū vulgus admirationē
sui facere: indoctorū hominū est. **A**trita frons interpre

31

tatur sepe quod nescit: et cum alijs suaserit: sibi quoque usurpat scientiam quam non habet. Nihil tam facile quam vilem plebeculam et indoctam contionem lingue volubilitate decipere: que quicquid non intelligit plus admiratur. Tu autem loquere que decent sanam doctrinam: et imperitorum a plausum noli querere: si locum inter doctos cupis inuenire. Curam animarum imprudenter noli concupiscere: nisi prius et te et alios secundum ecclesiasticam sanctionem iuste didiceris gubernare. Magisterium etiam populi multis periculis subiicitur: et quotidianis angustijs tribulatur. Oportet enim rectorem animarum sine crimine esse, sicut dei dispensatorem: non superbum, non iracundum, non vinulentum, non percussorem, non turpis lucri cupidum: sed hospitem, benignum, sobrium, iustum, sanctum, continentem: amplectentem eum qui secundum doctrinam est fidelem sermonem: ut potens sit exhortari in doctrina sana: et eos qui contradicunt arguere. Oportet enim qui rector animarum constitutus est: non minus exemplo docere quam sermone. Recusare quidem auariciam et latro potest: emendare vero non nisi qui facit quod docet. Delicatus magister est: qui pleno ventre de ieiunio disputat. Prius ergo vita requirenda est quam doctrina: quia plenius opere docetur quam sermone. Excellentissimum namque docendi genus est: demonstratio exempli. Et dominus quidem iesus prius fecit: postea docuit. Maxima enim auctoritate in docendo vitur: cuius sermo attestatione operis comprobatur. Facile a subditis sermo rectoris percipitur: si morum honestate fulciatur. Qui autem benedicens male vivit: propriam se oris sententiam perimit: et a mala institutione subiectos non convertit. Simul attende quam periculosa sit cura animarum, maxime his temporibus: quando ubique abundat iniquitas: et charitas multorum refriguit. Dies enim mali sunt: et homines ad iusticiam tardi: totusque mundus in maligno positus: et rara fides in terra. Inter hec verbum dei a populo despicitur: christiane religionis institutio negligitur: auctoritas sacerdotalis contemnitur. Vita laicalis multis peccatis et sceleribus obnoxia: penitentiae remedia negligit: dolis et fraudibus intendit: monita sacerdotum contemnit.

L iij

77. v. 5.

no plus vult
Bis exunglo
Gonvto lunt
pator.

edra.
Quare non per modo
no fructifera.

Matth 27.

Eph 5.

prozali melita

32
30
28
35

in iudicio
in manu

officiu
dotry
doctrina
cogitatio

Et nisi rector animarū, populo sibi cōmissō scelera eorū,
et debitas peccatoribus penas sollicitate annūciauerit: coram deo etiā sanguinis eorū reus erit. Et post hec adducet deus cūcta in iudiciū: vbi pastor animarū p singulis rationē reddere cogitur: et si negligens in hoc mūdo extitit, grauius damnatur. **T**ucius ergo est curā et regimē animarū humiliter fugere: q̄ arrogāter vsurpare. **S**i em̄ vnusquisq; in illo tremendo iudicio, rationem de sua vita reddere vix sufficit: quomodo p tot milibus sibi cōmissis respondebit? **Q**̄ bene viuit: qui sibi viuit. **B**onū iocundūq; videtur apud hoies, ep̄m, abbatē, pastore, vel quēlibet platu, in hoc seculo viuere: sed q̄ terribilis sit exitus negligentis, q̄s sufficet cogitare? **E**tem iudiciū durissimū fiet in eos qui presunt: et potentes potenter tormēta patientur. **B**ene trāsit, qui simpliciter viuit: cui nihil terre in honore cōmittitur: cui animarū cura nulla cōmendatur. **C**ura etem pastoralis nunq̄ est sine periculo: q̄ diu viuitur in hoc mūdo. **O**mnium quoq; periculorū maximū est: cū separata p mortē a corpore aia, summo pastori deo pastor terrenus ad rationē ponendā fuerit p̄sentandus. **H**ic iam articulus vltime damnacōnis imminet: vbi ratio villicationis male dispensate erigitur: et sanguis ouium multarū de vnius pastoris manu requiritur. **Q**uid tunc pastor imperitus respondere ad obiecta poterit: q̄ in cura ouium negligens fuit? **O**bmutescat necesse est: qz qd̄ respondeat nō habet. **S**i ergo frater ad curā animarū te idoneū existimas: si ecclesiā mernicensē regere paras: scito te pro his adducendū in iudiciū: et pro vite merito moritur: qui obmissis alioꝝ curis, sibi soli in dei timore cōuersatur. **C**ui em̄ multū cōmittitur: etiā multum ab eo exigitur. **S**acerdos maxime curā habens animarū, dei preco est: ut populo voluntatē omnipotentis nūciet: et peccātes in lege dñi p increpacōnis verba curet. **O**portet ergo ut doctus et cōstantissimus sit: ne aut p ignorantā defluat: aut p inconstantā odia puersoꝝ p̄tinescat. **T**urpe

err

est em̄ ppter metū populi: tacere sermones dei. **Modico**
vino sacerdoti vtendū est: ne si potacōmbus vacat: o pro
brū in populo fiat. **Violentos** em̄ sacerdotes et ap̄tus
damnat: et ab accessu altaris. vetus lex p̄hibet. **In** aga
theni quoq; cōsilio ita legitur. **Ante** om̄ia a clericis vireo
tur ebrietas: que oim̄ vicioꝝ fomes ac nutritrix est. **Iraq;** cū
quē ebriosum fuisse cōstitit. ut ordo patitur: aut triginta
dierū spacio a cōmunionē submoueat: aut corpali sub
datur supplicio. **Luxuriosa** em̄ res est vinū. et cōtumelios
sa ebrietas: om̄is qui miscetur his. non erit sapiens. **Qui**
absq; vino ardet. ardore adolescentie. et inflāatur calore
languinis. et valido est corpore: vinū ut venenū fugiat: ne
multiplici incendio suffocatus in scenum luxurie cadat.
Stomachus vino estuās libidinē cōcitāt: sensum eberat:
caput et totū corpus debilitat. **Prouerbio** quoq; dicitur
Pinguis venter gignit sensum tenuem. **Cū** ergo ad cōui
uia sacerdotū vocatus accedis: nō obliuiscaris honestatē
clericā: sed modestū et cōtinentē te in om̄ibus exhibi
beas: et caue ne aut linguā aut aures habeas prurientes
id est ne aut ip̄e detrahas. aut detrahentib; auditū accōn
modes. **Scito** qz cūcta que de alijs loqueris in remeti p̄m
retorquenda sunt: et in hisipis forte dephendendus eris:
que in alijs arguebas. **Sed** forsitan dices. **Referentibus**
iniuriā facere nō possum: qz inuanū mittitur: quilibet oim̄ ob
struere labia meditat. **Quid** ergo alioꝝ detractio ad me?
Nūq; ego p̄hibere hoies possū ne loquātur? **Sed** quē
admodū superius dixim⁹. ita te corā detractore exhibeas:
ut discat nulli detrahere: cū te viderit nō libenter que lon
quit audire. **Cū** detractoribus ait salomon. ne cōmisceris
ris: qm̄ repente veniet pditio eoz. **Et** ruinā vtriusq; quis
nouit? **Tam** illius videlicet q̄ detrahit: q̄ eius qui aurē
accōmodat detrahenti. **Esto** moribus et cōuersatione ma
turus: verbis rarus et prouidus: silencio et taciturnitate
discretus. **In** p̄scrutandis misterijs scripturarum sedulus
esto: et si qd̄ dubietatis tibi legenti occurrerit: ad interp̄n
tacōnes senioꝝ noueris referendū. **Habes** in vicino antea

33

Vini sobrietas
Ebricitas

y. 34.

detractio

obvultus

sp.

p̄na

34

quissime vrbis treuerorū gymnasium in quo copia docto-
rum est: ad quos in questionū ambiguitate poteris ha-
bere recursum. **N**eg̃ aurū tibi ebarius sit q̃s̃ scientia: quia
sapientie fructus eternus est: vsus vero diuitiarū breuis
et momentaneus. **N**emo sit qui salutare studiū phibeat:
non mater. nō frater. nō cognatus. nō soror: tu fac opus
euāgeliste: disce qđ doceas: ne pastor et ydolum existas.
Unus es et secundū nō habes: cui ergo diuicias thesau-
rizes: **U**ne temperate: nupcias. et cōiunia immoder-
ata ne visites: qz et mentē virtutibus exuūt: et bursam hū-
mis vacuā reddūt. **C**ōpara tibi de oblatis elemosynis di-
uine scripture codices: quarū assidua lectione doctus. po-
pulū cōmissum digne possis instruere: et temetipm p con-
templationē ad celestia eleuare. **A**ma scientiā scripturaz:
et corā deo et hoibus exaltabit te. **N**oli cōsentire volupta-
tibus carnis: impetū furoris reprime: et mortis ne vnq̃
obliuiscaris.

37.

2. timo 4.

33.

ff

**Qualis debeat esse sacerdos in
conuersatione interna. Cap. vii.**

Quoniam vero non sufficit ministro christi hon-
nestam corā hoibus cōuersationē ducere: nisi
corā deo ab omī scelere mundus studeat a pa-
rere: exhortor te ut cor tuū in timore omīpo-
tentis dirigas: et nullas vnq̃ contra deū cogitacōnes ad-
mittas. **O**portet em̃ sacerdotē dei sanctū esse mente et cor-
pore: et mundū in cogitacōne. **D**icit dñs. **S**ancti
estote. quonā ego sanctus sum: dñs deus vester. qui sanc-
tifico vos. **E**t petrus archiapostolus dicit. **V**os genus
electum. regale sacerdotiū: gens sancta. populus acquisi-
tōnis: ut virtutes annuncietis eius. qui de tenebris vos
vocauit: in ammirabile lumen suum. **P**rimū in corde
tuo locus charitas obtineat: que plenitudo legis est: et
consummatio prophetarum. **O**mnīū em̃ virtutū maxima
est charitas: que in dilectione dei et proximi consistit.

1. cor. 7.
1. ioh. 1.
1. ioh. 11.
1. pet. 2.

charitas
deus
proximi.

35.
Deus autē ex toto corde ppter se diligendus est: et proxi-
mus ppter deū. Nemo autē veraciter deū diligit: si in fin-
de proximi odit. Christus em̄ deus et homo est. Totū
ergo christū nō diligit: q̄ hominē odit. Nullū opus bonū
deus accipit: nisi q̄ flāma charitatis in ara cordis ac-
cendit. Charitas em̄ virtutū omniū obtinet principatū.
Hanc humilitas sequitur: que virtutū custos memora-
tur. Huius tanta est eminentia virtutis: ut om̄s alia cito
pereat: nisi humilitatis fundamento robozetur. Dicit em̄
sanctus papa gregorius. Qui sine humilitate virtutes cō-
gregat: quasi puluerē in ventū portat. Unde em̄ ferre ali-
quid cernitur: inde grauius cecatur. Maximū ergo san-
cerdotis ornamentū charitas est: et preciosissimū in veste
illius margaritū humilitas. Tu quoq; frater has gemin-
as in te virtutes exprime: et fructuosus in ecclesia dei p̄di-
cator eris. Quicq̄ dixeris. facile psuadebis auditoribus:
si charitatē et humilitatē habeas in corde: seduloq; de-
monstres in ope. Locū nō habeat in corde tuo maledi-
cta ambitio: que adeo mentē quā semel inuasit excecatur:
ut dei salutisq; p̄rie obliuionē inducat. Esto christianus
amator hominū: et hostis victoriū. Serua mādata dei:
et ecclesiasticas sanctiones noli negligere. Honora om̄es
homines ppter deū: et neminē vnq; duxeris cōtemnendū
Quod tibi fieri nō vis: alteri ne feceris. Sol nō occidat
sup iracundiā tuā. Diuitiū adulacones fugito: et peccato-
res ne aliquando palpaueris. Abnega temetipm̄ desiden-
rijs tuis: ut discipulus christi efficiaris. Castiga corpus
tuū iuxta apostolū in seruitutē redigens: delicias sperne:
castū ama ieiunū. Pius esto in paupes: esurientē ciba-
nidum vesti: infirmum visita. captiuum libera: consolare
tristem: sepeli mortuum. Mundū noli diligere: diuitias
noli querere: post vanitatē noli currere. Nemo em̄ mili-
tans deo. negocijs secularibus se implicat. Neminē fecer-
is iniuriam: sed discce patienter ferre illatā: exemplo dñi
tui. qui pendens in cruce. p̄ psequutoribus suis exorauit:
ut non perirent. Pacem cū om̄ibus hominibus habeas:

Opera deo
grata.

2.
Humilitas

V. In Genesim
32

ambitio

3

abnegatio
1. cor. 9.

Opera xpi
in cruce

2. Timotheo 2.

Iniuria ferre
calentur.

pacem

vin 9 30

Non in finem

Yng non in finem

penitentia

matth 7
augustinus dia

2. Timoth. 2

6. i. i. i.

concordiam et vnanimitate duntaxat cum deuotis. **N**o sis
 superbus et arrogans: non somnolentus et piger: non vi-
 nolentus. et multum edax: non obloquutor. et temerarie
 queniens iudicans. Custodi actus tuus omni hora: et me-
 moria futuroz in cogitacione tua semp versetur. Dicit em
 scriptura. Fili. memorare nouissima tua: et in eternu non
 peccabis. Semp itaqz morituru te cogita: diem iudicij ti-
 me: inferni tormenta expauesce. **S**i hec feceris: omnes
 temptationes carnis facile superabis. Sperne volupta-
 tes mundi: ut ad supne felicitatis gaudia valeas introire
 gaudens. **N**oli decipere animam tuam: nemo potest hic gau-
 dere cum mudo: et postea regnare cum ebristo. Per multas
 etenim tribulaciones oportet nos intrare in regnum dei.
Spernis itaqz presentibus: omni desiderio ad eterna gau-
 dia festinemus. **O**mni custodia serua cor tuu: quoniam
 ex ipso vita procedit. **S**i aliquo delicto preoccupatus fue-
 ris. non tardes penitentie remedia querere: et p vera con-
 tritione te in confessione expurgare. **C**ontende p angusta
 viam ad vitam ingredi: hoc est carnis desideria no pficere.
 mundu odire: spiritu viuere. **A**d militandu deo contra vi-
 cia carnis vocatus es: noli ante victoria quietescere: noli a
 pugna desistere: qz nemo coronabitur nisi victor. **I**n hac
 aute vita non est certa victoria: sed continua pugna. **Q**ui
 pseuerauerit vsqz in finem: saluus erit. **I**n fine suo copro-
 batur vir. **D**ilicia est vita hois sup terra. **M**iles enim
 summi regis es: non licet tibi agone illius deserere. **B**on-
 nus miles: regem suum quocunqz ierit sequitur. **U**bi ergo
 est rex tuus? **I**n celo. **C**ur illu non sequeris? **Q**uid facis
 in terra: si miles es regis superni celestis? **Q**uare domi-
 num tuu non sequeris? **I**pe em dicit. **Q**ui nubi ministrat.
 me sequatur: et vbi sum ego. illic et miister meus erit. **S**e-
 quatur inquit. non gressibus pedu: sed passibus affectio-
 num. **A**postolus quoqz dicit. **N**emo militans deo impli-
 cat se negocijs secularibus: ut ei placeat cui se probauit.
Sicut ergo q militat regi terreno. omibus iussis eius obe-
 diunt. et quocunqz mittuntur parati et prompti sunt. nulla se

Dulcis
raru
18.

7. i. i.

37.
vxoꝝis vel liberoꝝũ gratia excusantes: ita militem christi
mandatis eius in om̃ibus oportet obedire: et in nullo pe
nitus se excusare. **T**u ergo qui coronã immarcescibilem vi
ctoꝝie expectas. labora sicut bonus miles iesu christi: nul
la terrene sollicitudinis cura te aggrauet: nulla carnee vo
luptatis mentẽ illecebra tangat. **N**ihil enim christi milite
felicius: cui promittũtur regna celozum: nihil laborosius
qui quotidie de vita periclitatur: nihil fortius qui vincit
diabolum: nihil imbecillus qui carne superatur. **N**on te
domus auocet: non parentela impediãt: nõ caro cõstrin
gat. **V**olo te sine sollicitudine esse: ut libere cogites que
dei sunt. **A**udus et expeditus ad celũ vola: quia nudum
te mater genuit: nudũ terra suscipiet. **N**ama qđ nõ p̃das:
contemne qđ tenere non p̃uales: quere quo in eternũ felix
eris gaudeas. **I**ta vive: ut mori non timeas. **B**ona cõ
scientia mortẽ nõ metuit: quia p̃ illam se ad eterna celestis
patrie gaudia venturã esse cognoscit. **D**abes nunc aman
tissime frater quod a me postulasti: habes aliquale bone
cõuersationis formulã cui imprimaris: habes sancte et
hortacõnis normã ad quam sedulo possis habere recur
sum. **F**eci quod potui: non quantũ volui. **D**e reliquo vive
secundũ euangeliũ et cõstitutiones sanctoꝝ patrum: in qui
bus omnis p̃fectionis christiane forma conspicitur.
Vale memor nostri. **E**x spanbem kalendis aprilis.
Anno. **D**.cccc.lxxvi.

corona

34.

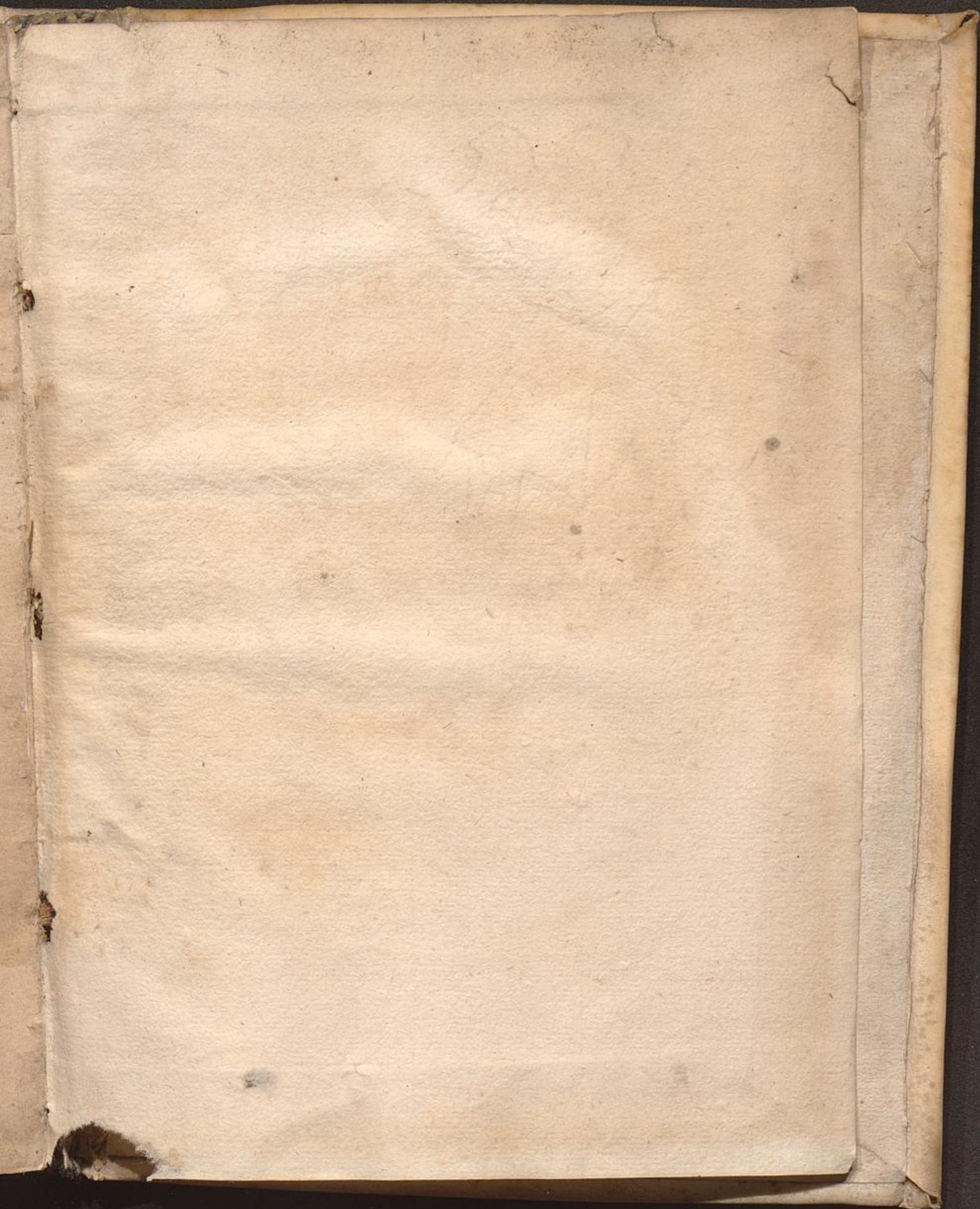
Solth. in libro
1. cor. 7.

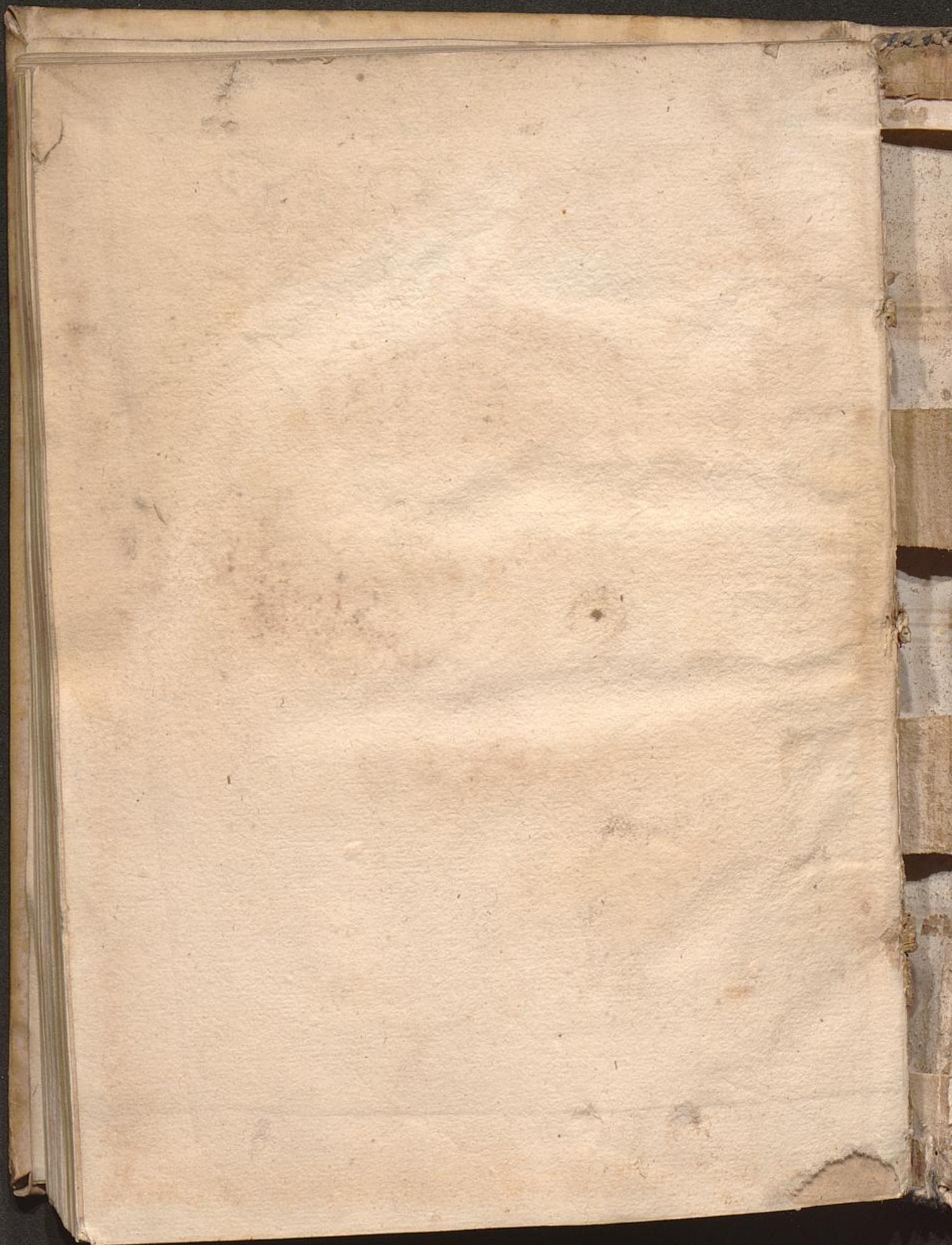
mors ad mortem

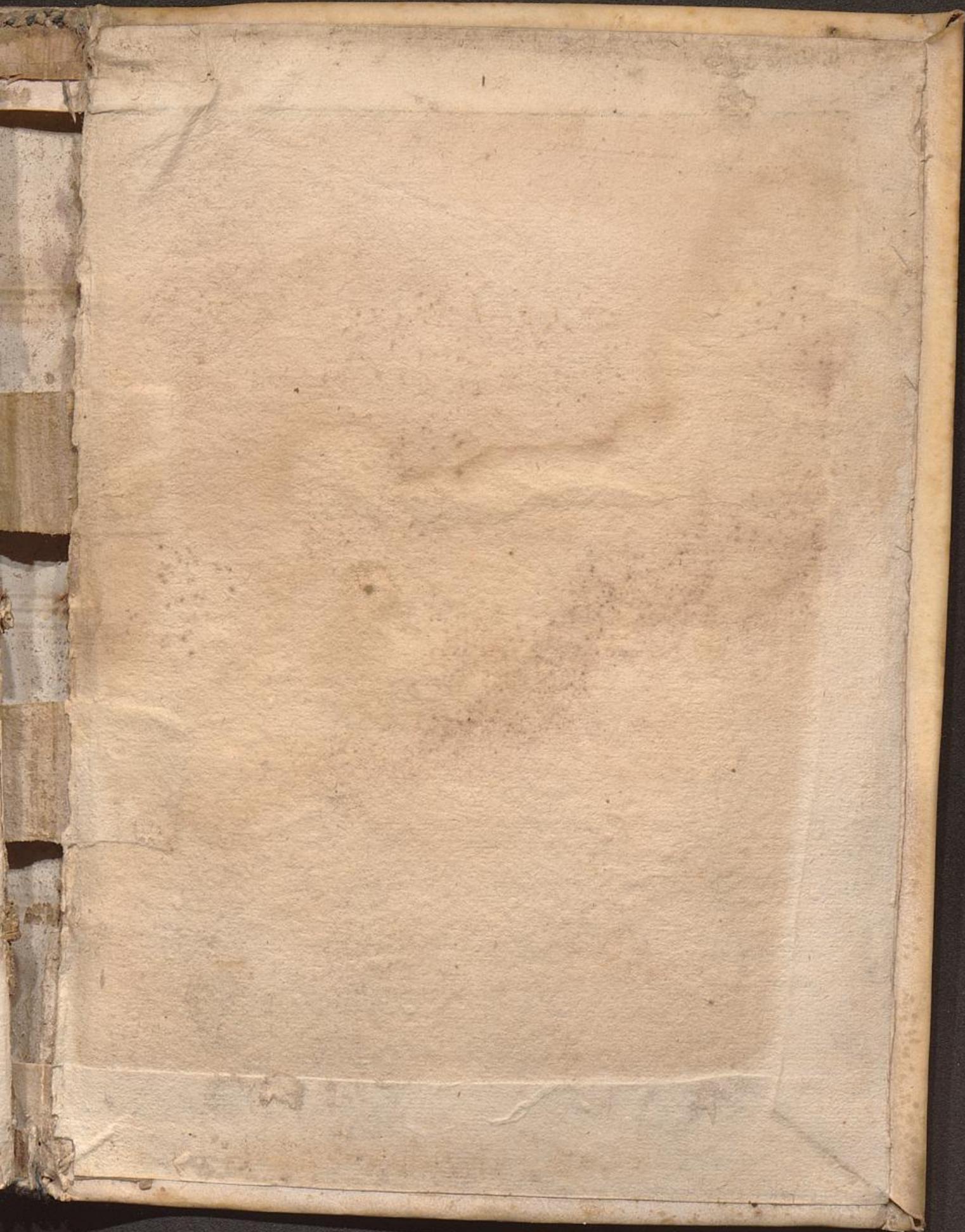
am

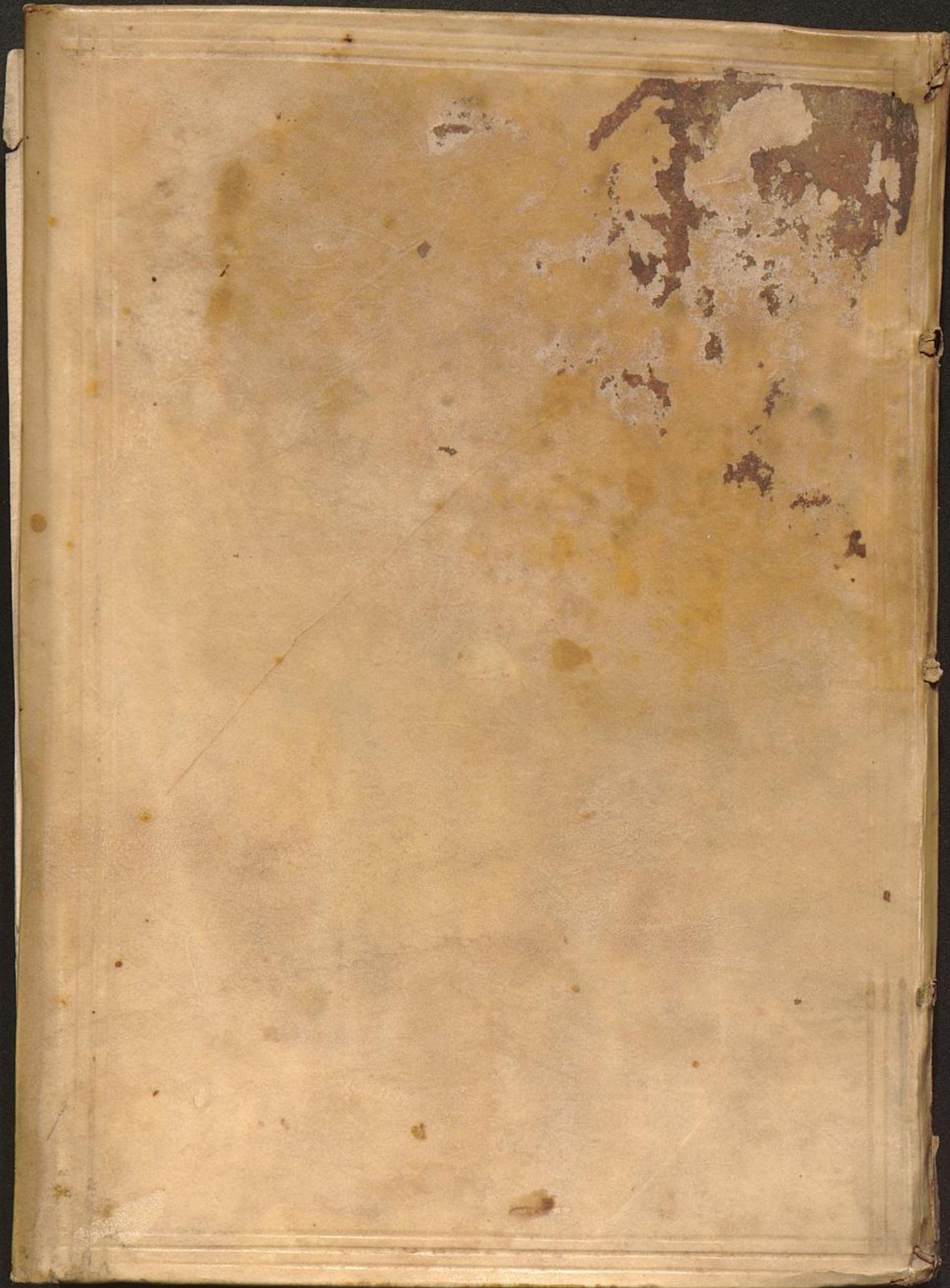
Explicit libellus dñi Joannis tritemij aba
batis spanbemensis: de vita sacerdotũ.

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page. The text is arranged in several paragraphs, with some lines appearing to be headings or section markers. The ink is very light and difficult to discern against the aged paper.

TRIE
DE
SACRDO
TIO
DE
S. ANNE
I. V. D.
DE

LIB. S. SCR
DE
MISERIA
MICHM
DE
VINDIC
NAST

J. X.